

PO POVOD JUBI LEJOT **1924 - 2004**

80 GODINI NAUKA ZA TUTUNOT VO MAKEDONIJA

Ovaa godina, Instituti za tutun vo Priil ep obel e`uva zna-aen **Jubi lej - 80 godi ni** od formi raweto i raboteweto na nau-nata sl u`ba po tutunot. To-no na 24 dekemvri 1924 godi na po-na so rabota Opi tnata stani ca za tutun vo Priil ep, najgol emi ot centar za proi zvodstvo na ori ental ski tutun.

Opi tnata stani ca za tutun e formirana od strana na Dr`avni te monopol i na Kral stvoto na Srbi te, Hrvati te i Sl ovenci te, koi ja sogl edal e va`nosta i potrebata od otvorawe na eksperi mental na sl u`ba koja bi go podobri la proi zvodstvoto na tutun.

Uvi duvaj}i go uspehot od rabotata na Opi tnata stani ca i sfa}aj}i ja va`nosta na nau-nata sl u`ba za podobruvawe na kval i tetot na tutunot, Upravata na Dr`avni te monopol i vo Bel grad vo mart 1936 godi na donesuva Odl uka za formi rawe na Instituti za tutun vo Priil ep. Nacrt-programata mu be{ e doverena na i n` . Rudol f Gorni k, di rektor na Opi tnata stani ca vo Priil ep. Na 5.11.1937 godi na e postaven kamen-temel ni kot na Instituti za tutun. Pli anot bi l i zraboten od arhi tekt Mi l i voj Petrovi }, a gl avnata zgrada bi l a sve-eno predadena vo upotreba na 10.08.1939 godi na So formi raweto na Instituti za tutun, pod nego avtomatski potpadnaa i si te opi tni stani ci vo bi v{ a Jugosl avi ja.

Osnovna zada~a na Instituti za tutun u{ te so negovoto formi rawe e da gi unapreduva proi zvodstvoto, obrabotkata, prerabotkata i ekonomikata na tutunot. Nau-ni ot i sorabotni ~ki ot kadar na Instituti za tutun vo izmi nati ve osumdeset godi ni posti gna zna-ajni rezul tati so sopstveni i stra`uvawa, prou-uvawa i pri mena na svetski rezul tati . Na toj na-in, Instituti za tutun permanentno go podobruva i razvi va tutunoproi zvodstvoto ne samo vo Republ i ka Makedonija tuku i mnogu po{ i roko, na prostori te na bi v{ a Jugosl avi ja i Bal kanot.

Po povod 80 - godi { noto postoewe na tutunskata nauka, vo spi sani evo }e objavi me nekol ku stati i koi go odbel e`al e Instituti za tutun. Prvata statija e napi { ana od akademi k R. Gorni k vo 1926 godi na vo spi sani eto "Nova Zora", a drugata statija e prezemena od knigata " Duvanska pri vreda" 1945 - 2000 godi na od Stani { a Stojanovi } i e posvetena na srednoto tutunsko u-ili i { te koe rabotel o vo Instituti za tutun po „ - ta Svetska vojna. Isto taka }e ja objavi me i statijata "Kako je dobi ven ti p "Priil ep" i sto taka od R. Gorni k, objavena vo spi sani eto TUTUN/TOBACCO br.11-12 od 1964 godi na.

Po povod jubilejot na Instituti za tutun, }e dademe i retrospektiva na iz eguvaweto na spi sani eto TUTUN/TOBACCO.

Preku zapoznavawe na mi natoto, mnogu podobro mo`eme da ja sogl edame i gradi me na{ ata i dni na.

Gl aven urednik na spi sani eto
prof. d-r. Kiril Filiposki

OPITNA STANICA

ZA KULTURU DUVANA U PRILEPU I NJEN ZNAČAJ

Ing. agr. Rudolf Torņik
v. d. uđravnik. Ođbitno Sđbitnje u Prilepu

Još u predratnom vremenu Monopolška Uprava uviđala je značaj Opišnih Stanica u cilju poboljšanja proizvodnje duvana. Ona je godine 1910. osnovala u Aleksincu Ogleđnu stanicu koja je 1911. godine ošpočela rad. Na ovoj stanici vršeni su razni ogleđi. Kao glavniji radovi bili su: primena veštačkog đubreta, fitopatološki ogleđi t. j. suzbijanje bolesti i štetočina duvanskih, zalamanje duvana; selekcioniranje t. j. izđvajanje najboljih

Prilep, ogleđ sa Solenke planine, duđanska beđa uđrada: Stovarišnje neprerađenih duvana

duvanskih vrsta; sortimenat domaćih i stranih duvanskih biljaka i t. đ. Ratovi 1912. i 1913. godine omeli su rad ove

Stanice a pojavom Svetskog Rata rad na Ogleđnoj Stanici bio je obustavljen.

Ođmah posle oslobodjenja pokrenuto je bilo pilanje o podizanju Opišne Stanice ali posleratna ošpa oskudica nije dozvoljavala da se ideja Ođeljenja za Kulturu i Fermentaciju Duvana privede ođmah u delo. Konačno, uviđevši Monopolška Uprava da je osnivanje Opišne stanice ođ kapitalne vađnosti po razvitak kulture duvana, godine 1924. oktobra meseca, doneto je rešenje, da se u Prilepu pored

Ođbitno poše sa duvanskom sušnicom u pozadini: Markova Kula.

Stovarišnja Neprerađenih Duvana obrazuje i Opišna Stanica za kulturu duvana.

Naš istoriski Prilep, pored toga što predstavlja centar najlepše proizvodnje sitnolisnih armatičnih duvana, nije mogao dobiti lepšu počast ođ ustanove Opišne Stanice. Pored rada koga će ova stanica razvijati po programu nauke, njoj se pruža mogućnost da prikupi dragocena iskustva tamošnjih starih oprobanih proizvođača i na podlogu toga stvori jak osnov za usavršavanje i poboljšanje proizvodnje duvana. Za uspešan rad ovoj stanici služi prostrano državno zemljište, moderne zgrade i magacini i obilna radna snaga koja se na fermentaciji duvana koristi.

Moderno doba i u poljoprivredi ne bavi se mnogo teorijama, već je uzelo za temelj rada praktičnu primenu. Taj način rada prihvatila je i opišna Stanica. Život duvana-njegovu biologiju, valja njom pro-

učiti. Takođe i njegovu biohemiju — životne hemijske procese — valja nam objasniti. Mi treba da znamo, koji su uslovi i na koji se način dolazi do onih finih i cenjenih aromata u duvanskom lišću. Nema posledica bez uzroka. Život biljke, njene specifične životne pojave, izmena materije i energije koja se stalno vrši u telu duvanske biljke, sve je to rezultat reakcije (dejstva) unutrašnjih materija (dispozicije), koje leže u genetskoj konstituciji embriona a sve je to izloženo spoljnom uticaju koji na biljku povoljno ili nepovoljno upliviše.

U ovome leži sva težina problema proizvodnje. Oko ovoga kreće se sav naš naučni i praktični rad. Razlika je samo u metodama. Dok naučni rad ispituje uzroke promena, izmenu materijala i ener-

nica namenjena proizvođačima duvana. Ali se ne treba varati da će Stanica biti od koristi onim proizvođačima koji gajenju duvana ne poklanjaju dovoljno pa-

Општа са хубрењем дувана вештачким хубрегом

Припрема земље за агротемску педаничку анализу.

gije kao i dinamiku (kretanje) životnih funkcija kod duvanske biljke, Opitna stanica bavi se u glavnom praktičnim — uporednim — ogledima, koje ćemo u nekoliko izložiti.

1) *Istraživanje Duvanskih tipova* koji će pod određenim prirodnim uslovima dati najpovoljnije proizvode lista sa istaknutim osobinama.

2) *Istraživanje načina rada* koji će proizvođaču zagarantovati najbolju berbu t. j. da on sa što manje troškova postigne što veću čistu rentu (dobit). Ovdje u obzir dolaze: način obrade, dubrenje, melioracija, izvođenje rasada, rasađivanje, nega duvana do berbe, zatim: berba, sušenje, kalupljenje i sredivanje duvana.

Očigledna je stvar, da je Opitna Sta-

žnje. Uspeh proizvodnje zavisi od umешnosti i brižljivosti proizvođača. Dakle, unapredenje proizvodnje duvana leži na prvom mestu u njegovim rukama, a tek na drugom mestu dolazi Opitna Stanica koja će ga u radu pomoći. Između proizvođača i Stanice mora da vladaju uzajamni odnosi i tesna saradnja. Opitna Stanica prikupljaće sva ona znanja i iskustva među hiljadama proizvođača, ona će prikupljati i znanja stranih proizvođača pa će sve to proveriti ogledom i onda ona korisna iskustva preporučiti a na štetne upozoriti proizvođače. Stanica se ne osniva samo zato da bi se reklo kako i mi predstavljamo kulturni narod, niti pak da ona

Дезинфекција и жежење земље противу паразита

izoluje svoja istraživanja radi sebe. Ona je proizvođačeva i sav koristan njen rad pripada proizvođaču a njegova je dužnost

da sleduje savetima koje mu Stanica pruža i da joj pokloni poverenje.

I proizvođač sam čini opite, čini ih dok je živ, ali od toga ima koristi, vrlo često, samo on ili najbliža njegova okolina. On, doduše, iz godine u godinu stiče iskustva u granicama svoga vidokruga, ali on nije u stanju, da taj svoj vidokrug proširi u

onoj meri kao što je to postigla moderna nauka. Za temeljno upoznavanje duvana i svih onih pojava koje se na kulturi Češavaju od setve pa do fermentacije, osnivaju se opitne stanice — instituti — koji su snabdeveni ne samo skupocenim instrumentima već su naoružani i stručnom snagom koja je u stanju da reši sva ona

Одабирање дуванских струкова и семењака чија је цваст увијена у косе од гула.

Флањење дувана.

pitanja o kojima proizvođač često nema ni pojma. Ti troškovi bi pojedinca progutali ali oslonjeni na državu oni se i ne osećaju. Pored toga proizvođač nije u stanju da svoje skupoceno vreme troši na posmatranja, istraživanja koja iziskuju čitav niz godina sistematskog i istrajnog rada, a koji je vezan sa žrtvama i u vremenu i u novcu. Zato se sve ovo povećava naročitim stanicama, institutima, selekcionim stanicama (ako se bave samo odabiranjem dobrih tipova), oglednim stanicama i t. d. Ogledne i selekzione stanice treba osnivati posebno za svaku

Зламљење цваста и флањење.

klimatsku i proizvodno tipičnu oblast. Svaku oblast, prema prirodnim uslovima proizvodnje, interesuje nešto drugo.

Naša Opitna Stanica u Prilepu nalazi se u prvim počecima svoga razvika. Ovo joj je prva godina rada koji je sveden u informacioni oblik. Informacije su osnovna organizacije i orientacije rada Stanica je već pristupila informativnom pregledu mesnih sorata duvana u pogledu jednoobraznosti tipova i čistoće sorata.

Od znanih duvana: džumaj bele, ermije, basme, zihne i skeče izolovano je više od 500 strukova u nekoliko tipova. Popisan je delom i fotografisan eksterijer duvanskih strukova, njihov spoljašni ha-

Пашање дувана

Сушење дувана

Модел култивације управника станица
Боје Милошевића.

bitus, spoljna obeležja kako sorata kao celine tako i pojedinih tipova. Zatim su proučene morfološke osobine izdvojenih duvana, delom i anatomska složenost lista, debljina tkiva, lisne malje, stomé i pokožica. Tokom vegetacije vođene su zabeleške o dobu i načinu sazrevanja lista, otpornosti prema suši i bolestima. Potom se vodilo računa o porastu lišća na stabljici, dužini internodija, broju listova osobito vršnih, veličini i obliku listova, nežnosti tkiva, kao i uglu koga list sa stabljikom zatvara.

Idućih godina nastaviće se individualno odabiranje (selekcijom) od ovogodišnjeg materijala. Vršiće se savijanje njihove praktične vrednosti, jednoobraznost u tipu i stalnost njihovih osobina u potomstvu. Individualno odabiranje ima konačan cilj izdvajanje tipova sa dobrim osobinama (dobrih genetskih konstitucija), koje se stalno prenose na potomstvo. Na ovaj način dobićemo izjednačene tipove (jednoobraznu robu) koji će ne samo istodobno sazrevati, sušiti se, olakšati kalupljenje, sređivanje i fermentaciju, već ćemo dobiti i robu pojačane kvalitativne vrednosti. Imajući u vidu da je svaki duvanski tip podložan raznim lokalnim prirodnim uslovima, to je potrebno da se oni pronadu kako bi se dobili željeni rezultati. Zato je prva briga Stanice da uporednim ogledima (koji se moraju i van staničnog oglednog polja obavljati) utvrdi za svaki kraj one tipove koji garantuje najbolji uspeh.

Za proučavanje vegetacionih atmosferskih prilika podignuta je pri Opitnoj Stanici i meteorološka stanica. Blagodareći zauzimanju upravnika opservatorije profesora g. Vujevića, stanica je snabdevena prvoklasnim instrumentima. I ako je ovo dobar korak učinjen u pogledu proučavanja meteorologije i klimatologije na našem jugu, mora se ići još dalje. Moraju se proučavati vegetacioni i atmosferski faktori (voda, atmosfera), zatim fizičke osobine zemlje (propustljivost poroznost) i t. d.

Pored nabrojanih radova, Stanicu interesuje i kretanje, pojavljivanje i život duvanskih štetočina i bolesti. Ona ispituje njihovo širenje, razvijanje kao metode za njihovo suzbijanje, njihovu biologiju, načine odbrane (preventivne mere) i t. d. Za sada se ispituju dva glavna

duvanska neprijatelj: pepelnica (*Thrips tabaci*) i *Olpidium tabaci*. Takođe Stanicu interesuju i ostali radovi kao: primena specijalnih sprava, kalkulacija o rentabilitetu, lukrativnost duvanskih investicija, melioracija, sušnice. Zatim Stanica prikuplja statističke podatke, prati

stranu duvansku literaturu, razvija svoju delatnost pomoću popularnih predavanja i t. d., a nada se da će u skorom vremenu svoja predavanja propraćati slikama, zbkama, kartogramima a konačno i dijapozitivima a možda i filmom.

Iz svega izloženog vidi se da je per-

Покретна Сушница опитне станице.

spektiva rada naše Opitne Stanice veoma ozbiljna, jer će u skoroj budućnosti njen plod ne samo podići kulturni nivo našeg proizvođača, već će služiti i na podizanju narodnog blagostanja. Na nama je —

kojima je Monopolska Uprava poverila ovu dragocenu ustanovu — da uložimo svu svoju energiju u radu, a na Monopolskoj Upravi je: da nam da zamaha i poleta u radu.

Модел апарата за чишћење дуванског семена.

Метеоролошка Станица.

ТУТУН

МЕСЕЧНО СМЕСАННО-ОРГАН НА ТУТУНОВАТА СТРУКА ВО СФРЈ
ВЛАСНИК И ИЗДАВАЧ: ИНСТИТУТ ЗА ТУТУН — ПРИЛЕП

ОДГОВОРЕН УРЕДНИК: ИЛИЈА БОРИС ТОДОРОВСКИ

Година XIV   Новември — Декември   Бр. 11 — 12

Ing. Rudolf Gornik

Dubenski Institut — Zagreb

КАКО JE DOBIVEN TIP PRILEP

Jos za vrijeme Turaka Prilep je važno kao jedno od najboljih centara proizvodnje makedonskog cigaretnog duhana. O tom svjedoče i činjenice da je Osmanska vojska sagradila u Prilepu 1874 godine svoj magacin za smještaj i obradu duhana.

Kada je Uprava državnih monopola poslije I Svjetskog rata obavila proizvodnju duhana na području Makedonije zatekla je već prilično razvijenu proizvodnju orijentalskog tipa. Zatečena sortiment sorata bio je vrlo bogat i raznobrazan, a po sortnom sastavu sličan, kao što je kasnije ustanovljeno onom koji se u to vrijeme nalazio u susjednim vojnim Grčke i Bugarske. Svaki proizvođač duhana rasao je gajiti duhan od koje bilo sorte, a za sjeme starao se sam. Jedino su trgovci za vrijeme Turaka širili ksantijska sjemena, jer su u tom videli svoj vlastiti interes. Oni su kupujući duhan od ovog, zvanog trgovačkog sjemena, mogli ga mješati u Solun sa duhanom iz Jaka i Karšijake i prodavati ga kao elitni ksantijski duhan. Stoga je poslije 1918 godine zatečeno u svim vojnim Makedonije više ili manje duhana tipa Ksanti ili Skeče, pa i u Prilepu. Međutim, pored ovog „trgovačkog“ sjemena zatečeno su i sjemena raznih drugih sorti orijentalskih duhana koja nisu bila porijeklom iz Ksantija, već iz raznih krajeva Grčke i Bugarske. Iz Tesalije se uveliko proširilo sjeme duhana tipa Sari, koje su u nas zvali i Sarimeše ili Ermijsa (Jermija). Iz Bugarske uvozeno je sjeme zvano Dumaj-bale, Crveni kitič, lomače Stofimik, a iz Grčke razni tipovi Kabakuluka i Prosočana.

Usljed tih i takvih prilika svi rajoni Makedonije bili su sortno jako zmješani. No i same sorte bile su najčešće sorte mješavine, ili pak mješavine raznih ukrštanaca.

Ustanovljeno stanje na terenu dalo je povoda vodstvom duhanskim stručnjacima Uprave državnih monopola u Odjeljenju za kulturu i fermentaciju duhana, da donesu zaključak da treba osnovati jednu ustanovu, koja će ispitati zaleženi sortni materijal po njegovoj vrijednosti i upotrebljivosti za fabricaciju cigareta, a koja će ujednom izvršiti i prečišćavanje sortni i izvesti sveukupni duhan. Za ovu ideju naročito su se zalagali inž. Dragutina Vučković, inž. Jan Volnaka, Dr. Kosta Popović i duhanski stručnjaci G. Pejanović, M. Grmovač, Ljuba Miljković i dr. O to vrijeme bio je na čelu Uprave državnih monopola Stevan D. Todorčić. On je pokazao namjeru da razvije i unapredi proizvodnju duhana u Jugoslaviji i time da se osposobi za izvoz duhana. Tako je stvorio saznanja, pa je Upravni odbor Samostalne monopolne uprave donio oktobra 1924. godine odluku da se u Prilepu osnuje posebn Institut za preradu duhana i Općina staniša za kulturu duhana.

U skladu s tim osnovalo se svojim radom 1925. godine. Pošto je stanica bila u Prilepu, prvo je uzet u rad prilepski rajon. Već 1925. godine ustanovljeno je da su u ovom rajonu najviše gajili sortni tip Ermijski (oko 75%), zatim Dumaž-bale (20%), a ostalih 5% ostalog sastava pripadalo je Skočki (Kaenti) i Basni.

Razlog svakom zemlju Ermijski je plaćanje pet otkupa. Ovaj tip duhana imao je sitan list, svijetle, intenzivne žute boje od podhina do gornjeg srednjeg lišća. Samo je podvratak i ovršak bio zatvoreno žute do mrke boje. Od srednjeg lišća pa do ovrška, imao je tvrde okruglaste pjege, koje su smatrane kao aromatične pjege. S jedne strane boja, a druge strane ove pjege dale su povoda da se duhan Ermijski bolje plaćao od duhana sortnih tipova, koji su davali list zatvorenije boje i često više manje zelenčiv, dok kod Ermijski nije bilo zelenčivog duhana.

Druga najviše gajena sorta bila je Dumaž-bale. Za ovu sortu saznali smo od Mamuta Ali, vrlo važnog proizvođača duhana u Prilepu, da je on ovo sjeme još za vrijeme Turaka donio iz Dumaže. Na, tada kada je on to sjeme donio u Prilep bilo je višlje rastom, a imalo je veći razmak između listova i krupnije list. On je iz tog sjemena bismo jednaka nižeg rasta sa gušćim narudito pri ovršku. Tako je uzgojeno Dumaž-bale niskog rasta sa oko 26 listova po straku. Od njega su mnogi proizvođači duhana uzimali sjeme, pa se na taj način ova sorta proširila ne samo u Prilepu i Varoši, već i po bližim i udaljenijim selima, čak i u rajonu Bitolje. Naša zapaznja 1928. godine dala su nam povoda da zaključimo da je to sjeme, koje je donio Mamut Ali iz Dumaže, moralo biti heterogeno po svom genetskom sklopu. Ova stoga što su razni proizvođači imali Dumaž-bale različitog

morfološka sa razlikama u širini i kvadravosti lista, broju listova po struku, visini lista. No svi ovi morfološki Dumaš-bale davali su veći prinos duhana Ermijske, a list je bio vrlo sadržajan, mirisan, mirisljiv, otvorene žute boje sisanice i ovrška. Veći prinos lišća i relativno dobra otpornost duhana protiv suše bili su glavni razlozi zašto se Dumaš-bale gajila i pored boljeg plodovanja Ermijske.

Sorta Skeče „trgovačka“, sreme-zatečena u Prilepu, bila je višijeg rasta od Ermijske, s mnogim širokim, eliptičastog lista, širokog ravnaka između listova, no slabije od Dumaš-bale. Pri otkupu je bila dosta zelenčavog i prigorodnog lišća u borbama malo lišća otvorene žute boje. Služila je ova sorta bila skoro napuštena.

Sorta Basma bila je još višijeg rasta od Skeče sa velikim brojem listova (52—65). Ova sorta je davala vrlo tanki nježan list i veći prinos od Ermijske, sli dosta zelenčavog i podgoričnog lišća, uslijed slabe otpornosti prema suši. Ovu sortu gajila je u Prilepu vrlo malo proizvođača (Hadži Jusuf i dr.).

Naša prva ispitivanja u kojima je već učestvovala i inž. Antonija Dolić, Nestor Boškovski i Vladimir Jusički, dala su nam povoda da posumnjamo u kvalitet Ermijske. Kao najvažniju metodu rada u ispitivanju kvaliteta (uzeli smo probno pušenje (degustaciju). U pušenju je Ermijska imala zasljeđujući ukus, no neki neugodan miris na „kupu“. Od ove „arome“ a „aromatičnih pjega“ Ermijska nije se pri pušenju dosta odgovarajući upeštitik, već nešto suprotno našem očekivanju. Da bismo bili sigurniji u našoj ocjeni kvaliteta, otišli smo u Fabriku duhana u Nišu. Tu smo od tadašnjih stručnjaka Žilke Podivskića i Jovke Jovanovića dobili suglasno mišljenje, što je dovelo do zabrane gajenja Ermijske. Napominjemo, da je Ermijska bila proširena ne samo u Prilepu, već i u Kavadarcima, Štipu, Strumici i dr. Već 1927 godine Ermijska je bila potpuno likvidirana.

Međutim, čim je pokrenuto pitanje zabrane gajenja Ermijske postavljeno je od strane Uprave državnih monopola pitanje, kojim sjemenom da se zamjeni ovaj tip duhana.

Nemajući još nekog naročitog iskustva, mi smo se oslonili na seminarnu proizvođače duhana u Prilepu, kao što su bili Mamut Ali, Milan Tikvar, Stjepan Ristovski, Teško Cvetkoski i dr. Tu nam je od velike pomoći bio i tadašnji upravnik Stovarišta neprosuđenih duhana u Prilepu Voja Milovanović. Odlučili smo se za Dumaš-bale. Ova sorta duhana davala je pravi sortirani Skeče i Basma najmirisljivije lišće i vrlo aromatično u pušenju, punog, blagog ukusa. Pušeci duhan ove sorte ustanovili smo da se aroma duhana ne osjete samo pri pušenju, već da je i cijela soba zamirisala prijatnim mirisom.

Za ostale rajone Makedonije preporučili smo Upravi državnog monopola samo to da izabere Ermiju, a sadrži ostale sorte, dok se Stanica ne upoveca sa njihovim sortnim sastavom.

Našem sortnom poznavanju mnogo je doprinjelo što je Uprava državnih monopola 1928 godine poslala u Grčku tridesetak svojih službenika na 1 do 2 godinu specijalizacije iz obrade duhana. To nam je omogućilo da sa Jovanom Aleksandrovićem, tadašnjim šefom kulture duhana u Upravi, obiđemo najelitnije rajone proizvodnje u Trakiji, Makedoniji, Tesaliji i okolini Soluna. Obišli smo Jaku i Karšijaku, Dramu, Prosečan Serex, Hala Mahala Datsju, Nigritu, Hadešiki, zatim Vasilakos i Katerini oko Soluna, kao i Volos u Tesaliji. Na tom putu prikupili smo i sjemena iz svih rajona koje smo obišli, a isto tako i iskustva proizvođača, naročito u Kirošileru. Međutim, ma da smo u rajonu Volosa našli tip duhana Bari, kao što je bila naša Ermijsa, nigdje nismo našli tip duhana kao što je Durnaj-bala. To nam je dalo povoda s jedne strane da obratimo veću pažnju na kvalitetni duhan, tj. Jaku Kirošiler, a s druge strane da još više ocijenimo vrijednost sorte Durnaj-bala u Prilepu. Ove narčito stoga što prošavši sve spomenute rajone Grčke, uzduž i poprijeko, nismo našli duhan sa tako penetrantnim i izrazitim mirisom i aromom u pušenju, kao što je bila naša Durnaj-bala. Jedino još mogla se mjeriti s njome Jaka Kirošiler.

Polazeći od ovog formaliziranog mišljenja mi smo, vrativši se u Prilep, oduzeli mnogo obimnij rad na sortnom ispitivanju rajona na području Makedonije. Ujedno smo poduzeli prečišćavanje sorti i njihovu selekciju. Sad je već sa mnogo više perspektive uzeta u rad Durnaj-bala. Pri odabiranju pridržavali smo se vrlo mnogo savjeta spomenutog Mamut Ali. Kasnije smo uvidjeli da je bio u pravu. Napomenuti ćemo njegove postupke od kojih je on polazio pri izboru sjemenjaka.

a) Ako struk ima veliku cvast, razgranata i bogata cvjetovima ne valja za sjeme, jer je to „muški“ struk; on će druge godine dati mali duhan, slab, krčki.

b) Oni najranije zasadenog duhana, ili koji prvi procvjetaju, ne valja uzimati za sjeme, jer će se od takvih strukova dobiti druge godine strukovi sa malim brojem listova, koji će rano procvjetati i dati mali prinos za posnim, koravim listu.

c) Ako je struk iskrivljen ne valja za sjeme;

d) Ako je list zaražen bolešću-pjegama—ne valja za sjeme;

e) Struk treba da je vrlo lagan pod rukom, da je krivo lista uspruženo (burukuki), a ivica vijugava, da je vršno lišće što gušće, zbijenije, da ne „gori“ kad je suša i da što manje razvija zaperke;

f) Da je struk što niži, da se da prekoračiti, jer se takav struk lakše bori, a pri berbi stabljika ne smeta.

Mi smo nastojali da prikupimo u Prilepu i Varoši sjemenca od najpoznatijih, čuvenih proizvođača, koji su se izrekli pri otokupu dobrim kvalitetom prodane robe. Taj polazni materijal za selekciju morao je dati rezultate, jer ovi proizvođači, kako smo pretpostavljali, nisu slučajno došli do odličnih kvaliteta svoje robe, već uglavnom zbog dobrog sjemena. Vrlo nježan, ali sadržajan duhan, sa jakim rebrima, vjugevim i često upalim u tluva, sa voskastim izgledom lišća, dao je i najbolju i najjaču aromu u pušenju. Već 1929 godine imali smo bitav niz poroda (linija) Đumaj-bale. S tim materijalom otšli smo u Fabriku duvana u Niš. Tu, sa Žikom Polivakićem i Krunoslavom Kucićem, ispitati smo u pušenju duhan svake pojedine linije. Prihram smo ustanovili da više linija ima vrlo izrazitu, prijatnu i jaku aromatičnost u pušenju, a naročito neke od njih. To je dalo povoda Žiki Polivakiću da pozove i Jovu Jevanovića. Lažilo je to na neko istinsko otkriće. Treba napomenuti da je naša zemlja do tada kupovala Smirnu iz Turske za aromatizaciju naših cigareta kao što su bile Vardar, Sumadija, Stranica. U vezi s tim ova poznata stručnjaka izjavila su da ovaj duhan iz Prilepa može služiti za sačin najfinijih cigareta i potpuno zamjeniti Smirnu. O tome je obavještena i Uprava državnih monopola, pa je uvoz Smirne bio obustavljen ubuduće.

Kad je prevljena objava za 1930 godinu, već je ovim sortama uzgojenim iz Đumaj-bale priznato pravo uzgojena nove sorte visokih kvaliteta aromatičnih cigaretnih duhana za zaštitu s dato ime Prilep, želeći na taj način staviti da zavoja da je ovaj novi tip duhana porokao u Prilepu.

Bilo tako dobiven je tip Prilep.

UDC 633.71
Tutun/Tobacco, Vol.54, N° 1-2, 14-30, 2004
Instituti za tutun - Priilip, R. Makedonija

STANIŠA A. STOJANOVIČ

DUVANSKA PRIVREDA (1945–2000)

VI

PRIPREMA KADROVA ZA DUVANSKU PRIVREDU

*Znanje se stiče učenjem i radom,
a mudrost iskustvom i starenjem.*

FORMIRANJE SREDNJE DUVANSKE ŠKOLE

Srednja duvanska škola formirana je pri Duvanskom institutu u Prilepu, 1946. godine, a otpočela je s radom 15. decembra. Bio je to ponedjeljak, i tačno u osam časova otpočeo je prvi čas, iz predmeta Srpskohrvatski jezik, uz prethodnu prozivku učenika i prisustvo jednog broja gostiju iz grada i samog instituta.

Ukupnom duvanskom privredom tadašnje Jugoslavije rukovodila je Generalna direkcija Savezne industrije duvana, sa sedištem u Beogradu, i bila je pod neposrednom ingerencijom Ministarstva lake industrije. Duvanski institut u Prilepu, s nekoliko oglednih polja, lociranih na odgovarajućim mestima u Jugoslaviji, bio je jedina naučna ustanova za duvansku privredu i po organizacionoj shemi za svoj rad odgovorna direkcija u Beogradu. S obzirom na to da je problem stručnih kadrova bio veoma izražen svuda, a posebno u ovoj grani, došlo se do saznanja da je neophodno u što kraćem roku formirati ovu srednju školu. U Kraljevini Jugoslaviji, a verovatno i pre toga, taj kadar za ovu granu regrutovan je iz srednjih poljoprivrednih škola i poljoprivrednih fakulteta. Osim te osnovne potrebe za stručnim i rukovodnim kadrom, bitan faktor za otvaranje škole bio je i ogroman značaj grane za ukupan razvoj društva. Naime, poznato je, da je ova grana u celom svetu, pa i kod nas, visokoprofitabilna i da ima zapaženo mesto u bužetskim prihodima svih država. To su bili osnovni motivi za otvaranje duvanske škole, a u kasnijem periodu i za ubrzaniji tok razvoja duvanske privrede u celini. (Već 1970. godine Jugoslavija ima 16 fabrika duvana, 64 preduzeća za obradu duvana, četiri duvanska instituta i 15 oglednih polja. Ukupno je u industriji bilo upošljeno oko 25.000 radnika, a savezni bužet podrživao se od duvana sa oko 20 %).

Imajući sve to u vidu, formiranje duvanske škole bilo je opravdano, a investicija u kadrove za to vreme bila je pun pogodak. Lokacija škole takođe je bila na pravom mestu – najmanje iz dvaju razloga: Duvanski institut raspolagao je vrhunskim kadrovima iz duvanske struke, pa su predavači mogli to znanje na efikasan način preneti učenicima, a drugo, činjenica je da je grad Prilep, s okolinom, po glavni stanovnika i površini zemljišta kojim raspolažu ti stanovnici, najveći proizvođač duvana na svetu. U Prilepu i okolini, bio siromah ili bogat, radnik ili službenik, trgovac ili zanatlija, svako je proizvođač duvana. Grad Prilep je bukvalno u duvanu, jer je celo polje u okruženju pod duvanom; skoro da se druga

poljoprivredna kultura i ne može videti, osim nešto bostana i povrća. Zavisno od godine, i vremenskih prilika, to područje daje sedam do deset miliona kilograma duvana godišnje. Dakle, nema sumnje, Prilep je grad „на тyтyнот“

Izgled Prilepa (Markove kule – 1946. godine

Bio je to starinski grad, s turskom kaldrynom, obično jednospratnih ili dvospratnih kuća i tesnih ulica. Prelazeći ulicom od železničke stanice do centra, moglo se videti, s jedne i druge strane ulice, bezbroj malih zanatskih i trgovačkih radnji. Sve te radnje, dućani i kuće, ličili su jedni na druge. Tek negde u centru grada videle su se dve zgrade sazidane od tvrdog materijala, i odudarale su po arhitekturi od ostalih kuća. Bio je to restoran sa sobama za spavanje na spratu, zvan „Granap“. Preko puta „Granapa“ bila je još jedna slična zgrada, otprilike s istom namenom, takođe neki restoran. Ceo grad bio je smešten levo od pruge koja je išla od Skoplja za Bitolj, u podnožju planinskih masiva Babune i Selečkih planina. Jednoličnost kuća i njihovi krovovi, kad se na njih pogleda s određene udaljenosti i uzvišenosti, odavali su utisak velike pečurke izrasle u podnožju planinskih masiva, a pri kraju početka pelagonijske ravnice. Tu monotoniju takvog utiska razbijali su magacini duvanskog kombinata, koji su bili poredani u nizu jedan pored drugog, svaki od njih s više spratova. Takva slika grada Prilepa mogla je da se vidi od zidina Markovih kula, i dalje od toga, pelagonijska ravnica, pa opet planinski masivi, i, najзад, istorijski grad Goce Delčeva, i njegova u kraćem periodu prestonica, Kruševo.

Grad Prilep, spolja gledano, delovao je prosto i starinski, po svojoj arhitekturi i gradskoj infrastrukturi. Međutim, sami građani Prilepa posedovali su određenu kulturu u pogledu uređenja stambenog prostora unutar građevinskih objekata – naročito u pogledu higijene. Dosta su polagali na garderobu u kojoj se izlazilo u varoš, iako je to vreme bilo teško za obezbeđivanje odgovarajućih materijala – rečju, znali su da uredi sa stanovišta estetike, ono što su imali. Drugim rečima, grad je odisao, ili se trudio da tako bude, gradskim životom, iako to prilike nisu dozvoljavale (naročito u pogledu ishrane). Ova zapažanja uočili su đaci odlazeći u kuće svojih drugova, koji su rođeni i živeli u samom gradu.

Iznad Prilepa, s pravcem prema Duvanskom institutu, postoji još jedno naselje, zvano Varoš, ili Markov grad. Ime ovog naselja vezano je za istorijsku ličnost iz 14. veka, Kraljevića Marka.

Lokacija i izgled Duvanskog instituta

Duvanski institut lociran je na mestu zvanom Gladno polje, udaljenom oko dva kilometra od Markovog grada. Izgrađen je 1939. godine, s trima glavnim objektima i još ponečim pratećim. Čelni objekat je najveći i najlepši, i namenjen je za naučno-istraživački rad instituta. Sama zgrada je dužinski postavljena, uporedo s makadamskim putem za Mažučiste i pokriva površinu od 1072 m², a imala je tri sprata, podrum i potkrovlje. Spolja je obojena kombinacijom narauraste i braon boje. Osim građevinskih objekata instituta, i dela Markovog grada s kulama iznad,

te potpunog okruženja poljem pod duvanom, drugo se ništa nije moglo videti. Takvo jednolično duvansko okruženje još više je potenciralo inače lepu građevinu Duvanskog instituta. Unutrašnjost zgrade takođe je imponantno delovala, s dvama ulazima na sredini, s jedne i druge dužinske strane. Stepenište je veoma široko, od obrađenog kamena, a hodnici su od keramičkih pločica u mozaiku. Cela zgrada je po dužini izdeljena, s udobnim prostorijama za kabinete, laboratorije i ostalo prateće za rad i boravak, kako je u to vreme mogla imati samo razvijena zapadna Evropa. O lepoti i funkcionalnosti tih objekata za vreme Drugog svetskog rata navodno su Bugari govorili: „Šteta što ova zgrada nema točkove, da ih ima, odvezli bi je za Bugarsku“ (sl. 14).

Slika 14. Duvanski institut u Prilepu.

Po dolasku učenika u Prilep, raspored prostora instituta malo je izmenjen. Škola je dobila ceo prvi sprat, i na tom jednom spratu bilo je dovoljno prostora za učionice, spavaonice, kuhinju, trpezariju, čitaonicu s bibliotekom, čak i crveni kutić sa šah salom. Prizemlje i drugi sprat preuređeni su za naučno-istraživački rad, a potkrovlje je služilo za privremeni smeštaj osoblja instituta, kao stambeni prostor. Podrum je imao druge namene, a između ostalog tamo je bila smeštena kotlarnica za centralno grejanje. Celokupni vozni park Duvanskog instituta činio je jedan omanji kamion, koji je bio više u kvaru nego u voznom stanju, jedne čezre i motor koji je znao da vozi samo jedan čovek. Svi đaci, radnici i ostalo osoblje instituta uglavnom su peške odlazili u grad, a tako se i vraćali nazad.

Severno od samog instituta nalazi se uređeno zemljište za izvođenje oglednih radova na polju instituta, a još dalje od toga uzdiže se ogromni planinski masiv zvanj Zlatni vrh, s lokacijom manastira „Sveta Bogorodica“. Zemljište kao svojina instituta locirano je iznad puta prema Zlatnom vrhu, a levo i desno taj prostor bio je

nivičen potocima osredinje veličine. Taj prostor je bio imanje – ogledno polje – Duvanskog instituta za rasad i ogledne parcele za proizvodnju duvana. Osim duvana i triju zgrada instituta, na tom polju se ništa drugo nije moglo videti, s izuzetkom jedne male oaze borove žume, koja je zasadena pored jednog od dvaju već spomenutih potoka.

POČETAK RADA ŠKOLE

Zazvonilo je i prvo školsko zvono, otpočeo je i prvi školski čas, iz predmeta Srpskohrvatski jezik. Program iz ovog predmeta poveren je profesorki iz prilepske gimnazije, koja je na samom početku htela da proveri prethodno znanje učenika, pa je usput postavila i nekoliko pitanja. Usledilo je prvo pitanje: „Šta je to književnost?“ Učenik S. S. nije znao odgovor, ali je pokušao, po logici, da nešto kaže, otprilike da je to ono što ljudi izmisle i napišu, ali taj odgovor je bio veoma slab i neubedljiv za profesorku, pa je rekla da sedne. Uz mali predah, usledilo je drugo pitanje: „Ko zna, neka dignu ruku!“ Podiglo je ruku nekoliko učenika, profesorka je prstom pokazala ko će od njih dati odgovor. Bio je to Milorad Popović, koji je vrlo glasno i teatralno odgovorio, kratko i jasno: „Književnost je deo umetnosti.“ Profesorka je bila zadovoljna, Popović takođe, a prethodni učenik jedva je podneo taj prvi šok, na početku rada Srednje duvanske škole u Prilepu.

Eto, tako je to počelo davne 1946. godine, u hladnim prostorijama Duvanskog instituta, gde se sakupilo 28 učenika, iz cele Jugoslavije. Iz Slovenije jedan, Hrvatske tri, Bosne i Hercegovine tri, Crne Gore četiri, Srbije deset i Makedonije sedam. Od 28 upisanih, 1946. godine Srednju duvansku školu završila su 24 učenika, koji su po ondašnjim pravilima Ministarstva lake industrije proizvedeni u duvanske tehničare. To je bila prva generacija, sastavljena od svih nacija i vera, s navikama, kulturom, običajima, govorima, i svim ostalim manirima koji prate neke narode na prostorima druge Jugoslavije. Ta raznolikost od Maribora do Bitolja izražavala se u navikama mladih ljudi, učenika, koji su sakupljeni u Prilepu, na „Gladnom polju“, „на ивстипуто“ (tako se govori u Prilepu), činili Jugoslaviju u malom. Nikome nije smetalo što je neko Srbin, Hrvat ili pripada nekoj drugoj naciji, niti pak to što je neko bio musliman, katolik ili pravoslavac. Živelo se i radilo u velikom drugarstvu i međusobnoj ljubavi, i najveći je kvalitet bio baš u tome što je svako od učenika nosio neko obeležje svoga kraja. Neretko su mnogi profesori koji su predavali, govorili da bolju generaciju u svojoj karijeri nisu imali, a profesori su takođe bili iz cele Jugoslavije, uključujući i jednog Rusa, za Meteorologiju, Ruskinju za Ruski jezik, sportistu za sport, iz Skoplja, matematičara iz prilepske gimnazije, i tako dalje.

Program škole i semestar u Nišu

Treću godinu školovanja otpočela je sasvim neobično. Mnogi od učenika bili su već stigli u Prilep, očekujući i početak školske godine, i „odjednom“ za sve učenike stiže uputstvo da je razred kao celina dislociran za jedan semestar u Niš, pri fabrici duvana. Saznavši za takvu informaciju, tog septembra 1948. godine svi

su krenuli za Niš, i za mnoge je to bio prvi susret s gradom i Fabricom duvana u Nišu. Odluka da se jedno polugodište provede u Fabrici duvana Niš bila je sasvim logična, jer je fabrika u Nišu i tada, a i sada je, bila najveća i najmodernija fabrika u zemlji. To isto važiło je i za kadrivne – predavače – i zbog značaja fabrikacije cigareta u obrazovanju bilo je sasvim opravdano da se jedan semestar provede u Nišu.

Dolazak u Niš za celu generaciju učenika Srednje duvanske škole u Prilepu bio je veliko osveženje i zadovoljstvo. Imali su bolji i veći grad, za ono vreme, ishrana je bila raznovrsna i mnogo bogatija nego ona koju su imali u Prilepu.

Smešteni su bili u samom krugu fabrike, gde su bile i spavaone, učionica, ishrana, a praksa se obavljala u samoj fabrici, gde je pored ostalog bilo i mnogo lepih devojaka. S obzirom na to da je prva generacija imala dobre, zdrave, a i po godinama zrele momke, od kojih su neki pojedinci bili pravi donžuani (Perišić, Rade Čaplja, Zeča...), sklopljena su mnoga poznanstva, prijateljstva, ljubavne veze, a ugovoren je i jedan brak (Bogdanović), koji je realizovan kasnije, ali se nažalost nije održao. Predavači su bili uglavnom ljudi iz fabrike duvana, a jedan broj je angažovan iz grada. Dominantno mesto na svim predavanjima zauzimala je fabrikacija cigareta, a predavač je bio inženjer Nikola Sozonović, tada tehnički direktor fabrike. Direktor fabrike, Tropa Miljević, predavao je organizaciju rada, a pored njih i mnogi drugi, kao na primer Živojin Perić, koji je predavao knjigovodstvo (kasnije je postao ugledni niški univerzitetski nastavnik. To je bio slučaj i s inženjerom Sozonovićem, koji je kasnije postao predavač na Poljoprivrednom fakultetu beogradskog univerziteta). Taj semestralni program u Nišu bio je deo ukupnog programa Srednje duvanske škole.

Glavni akcenat programa Srednje duvanske škole dat je predmetima iz duvanske struke, uz stalno oslanjanje na prirodne nauke, naročito one koje su vezane za poljoprivredu. Pored toga, bilo je nešto predmeta iz tehnike i ekonomije, a što se opštih predmeta tiče, bili su u celosti zastupljeni uglavnom još u prvoj školskoj godini. Izučavano je 37 predmeta, od kojih je šest polagano kao završni diplomski ispit, a to su bili: Srpskohrvatski jezik, Agrobiologija s genetikom, Selekcija s oglednom službom, Agrotehnika i proizvodnja duvana, Manipulacija i fermentacija duvana i Fabrikacija duvana s mehanikom i tehnologijom. Možda je malo pretenciozno, ali po slobodnoj proceni, može se reći da je jedan broj predmeta i profesora bio na fakultetskom nivou. To se moglo zapaziti za vreme studija, kad je ne jedanput vezivano za ponekog profesora s fakulteta, prilikom polaganja kolokvijuma i ispita, da su odgovori pojedinih njihovih učenika iz duvanske škole sadržavali veći kvantum znanja od onoga što pitanje traži. Bio je to slučaj s Genetikom, Botanicom, Selekcijom, a to znanje neschično su darovali profesori u Prilepu, kojima i na ovaj način treba iskazati punu i iskrenu zahvalnost, a to su bili pre svega inženjeri agronomije, koji su imali svoja redovna zaduženja u Duvanskom institutu. Nekolicina njih zasluđuje da se i pojedinačno više kaže o njima.

Predavači – izuzetni intelektualci

Rudolf Gornik, diplomirani inženjer agronomije, 1946. godine bio je direktor instituta i prvi direktor Srednje duvanske škole. Predavao je Evoluciju, Tipove

duvana (sorte) i Selekciju. Pošto je i on stanovao i radio u istoj zgradi gde i daci, često od galame i graje učenika nije imao potreban mir za rad i odmor. Uz sve to, vrlo često je morao ujutru da buđi učenike, jer je ustajanje uvek bilo u pet sati ujutru, pa se đacima mnogo spavalo, i kad prvu spavaonicu probuđi, krene u drugu sa zvonom u ruci, a ova prva je ponovo zaspala. Eto, i takvih scena je bilo s direktorom Gornikom u tom školskom ili, hōlje rečeno, porodičnom životu u Duvanskom institutu.

Rudolf Gornik, sa svojim saradnicima, organizator je formiranja prvog oglednog polja u Prilepu, a zatim Duvanskog instituta i Srednje duvanske škole. To provedeno vreme i rad na tim poslovima krunisani su stvaranjem sorte duvana zvane „Prilep“, zatim selekcijom očišćenom sortom Jake kirečiler 4 – 2. Te dve sorte osnovne su u proizvodnji orijentalnog duvana u Makedoniji i Srbiji u poslednjih pola veka. Te dve sorte i danas se na ovim područjima proizvode, u količinama kojima se podmiruju potrebe domaćih fabrika i izvoza duvana, od bivšeg SSSR-a, do SAD-a, čime se stvara neto priliv deviznih sredstava. S pravom se može reći da je u tom delu posla Rudolf Gornik dominantna ličnost duvanske privrede druge Jugoslavije.

Kakvo je njegovo stvarno političko ubeđenje bilo, nije se znalo, jer se na tom polju ništa naročito kod njega nije manifestovalo, osim što je bio član KPJ. Ipak zasluzuje pažnju da se kaže jedna sitnica koja otkriva njegovo opredeljenje, pod uslovom da je to iskreno rečeno. Naime, kad je držao predavanja o tipovima duvana (sorte duvana), opisivao je sortu Jaku. Pored ostalih osobina ta sorta ima vrlo nežnu, blagu, prijatnu aromu prilikom pušenja. Moglo bi se reći da je to „plemenita“ aroma. Nije prihvatao reč plemenito, jer, kako je on govorio: „To me podseća na pleme i plemiće, izostavite tu reč.“

Decentralizacijom privrede, uprave, i svega ostalog posle 1953. godine, uz mnogo pozitivnog što se tada dešavalo, desilo se i ponešto negativno. To je bio slučaj s kadrovima Duvanskog instituta u Prilepu. Naime, kadrovi drugih nacionalnosti jedan po jedan su odlazili prema matičnoj republici, pa se za kratko vreme od jednog duvanskog instituta u Prilepu dobilo još novih tri (Beograd, Zagreb i Mostar). Za takvu akciju nije bilo ni kadrova, ni para, a još manje potreba!

Ta kretanja uslovlila su da je Rudolf Gornik otišao 1954. godine u Zagreb, i kao vrstan stručnjak – selekcionar – razvio je novu proizvodnju, na novom području, s novim sortama, zvanim Svetla Virdžinija i Berlej. Te sorte su poslednjih decenija ovog veka obeležile apsolutnu dominaciju u svetskoj proizvodnji blend cigareta. Taj tip cigareta u drugoj polovini ovog veka, polako, ali sasvim sigurno, osvaja pušače svih kontinenata. Dakle, i ovoga puta, Gornik je gađao pravu metu i pogodio pravi cilj. Predviđanja mnogih drugih stručnjaka nisu imala takvu viziju razvoja u proizvodnji ove vrste duvana, pa se zato u drugim područjima i kasnilo s tom proizvodnjom. Rudolf Gornik je svoj životni i radni vek završio kao savetnik-penzioner Duvanskog instituta u Zagrebu.

Ivan Stanković, diplomirani inženjer agronomije, a od 1963. godine i doktor poljoprivrednih nauka; prvoj generaciji Srednje duvanske škole u Prilepu bio je predavač, razredni starešina, a jedno vreme i direktor škole. Većina učenika je go-

vorila, a s tim je bila i saglasna, da je Ivan Stanković otac prve generacije. Budući direktor škole, činio je sve da nastava bude što kvalitetnija, a materijalni uslovi što bolji za sve učenike duvanske škole. Kao razredni starešina, zaveo je rad i disciplinu u razredu, a kao predavač davao je mnogo, ali i tražio od učenika mnogo. Često je držao svakojake priroke, ali najčešće profesorske i roditeljske. Učio je učenike da budu dobri teoretičari, ali su morali da znaju i praktične stvari. Uvek je imao vremena za razgovore s đacima, i to o stvarima koje se direktno tiču škole i učenja, a često, i to veoma naglašeno, o stvarima koje se tiču opšte kulture, radnih navika, ponašanja u društvu. Možda je u svemu tome i preferirao, ali s današnje vremenske distance, ceneći njegovo zalaganje da od učenika stvori ne samo dobre stručnjake, već pre svega dobre, radne i kulturne građane, bio je duboko u pravu. Odnos đaka i profesora, bar kod jednog broja predavača, zadržan je do kraja njihovih života, kako za vreme aktivnog rada u službi, tako i kad su postali penzioneri (sl. 15).

Slika 15. Dr. Ivan Stanković - profesor i direktor duvanske škole u Prilepu.

U struci se mnogo trudio na polju selekcije i genetike. Ponekad je govorio kako bi idealna stvar bila da se ukrste duvan i krompir, pa da se iznad zemlje bere zlatan list duvana, a ispod zemlje krtole krompira, pa makar bile i za stočnu ishranu. U časovijma odmora, obukao bi radničko odelo i čizme, i sam, s još kojim dobrovoljcem, činio bi sve da ulepša mali park između Instituta i regionalnog puta. Taj isti Iva, iako je bio strog i cepidlaka, kad bi đačka fudbalska ekipa igrala na prilepskom stadionu s nekom drugom fudbalskom ekipom, znao je iz sveg glasa da vikne: „Napred naši“, a kad bi se Rade Čaplja približio голу, onda bi sportska tenzija i đaka i direktora još više porasla.

Dr. Ivan Stanković, je u vreme „decentralizacije“, slično drugima, prešao za Beograd, gde je osnovan Institut za duvan, i tu je ostao do kraja svog radnog veka.

Za vreme trogodišnjeg školovanja u Prilepu, prva generacija je imala i trećeg direktora škole. Bio je to diplomirani inženjer agronomije, Metodi Tetarčev. Pored dužnosti direktora škole, Tetarčev je obavljao i svoju dužnost u Duvanskom institutu, a istovremeno je mnogim generacijama držao predavanja iz Agrotehnike, o proizvodnji duvana, sezonskoj fermentaciji, manipulaciji, a kasnije je predavao i Fabrikaciju. Bio je čovek s obrazovanjem s univerziteta u Pragu, a i sama njegova ličnost odavala je utisak veoma široke, opšte kulture. Ta činjenica upućuje na zaključak da se moglo mnogo naučiti od uvaženog profesora i direktora duvanske škole, Metodi Tetarčeva. Svoj radni i životni vek završio je kao savetnik Duvanskog kombinata u Skoplju.

Tokom školovanja u Prilepu i Nišu bilo je i drugih profesora koji zaslužuju izuzetno poštovanje. Među njima je svakako inženjer agronomije Voja Bojanić,

koji je u prvoj godini bio razredni starešina i predavač Matematike. S đacima se družio i prema njima ponašao kao da im je školski drug – na času profesor i razredni starešina, a na igralištu, u sportskom dresu, fudbaler, ili u sali za šah šahista. Inženjera Bojanića su, tokom druge godine školovanja, premestili negde na Kosmet. Taj rastanak bio je veoma dirljiv (između učenika i razrednog starešine Voj. Boj – tako se potpisivao, pa su ga tako i zvali). Svima je bilo žao što gube drugu, profesora, razrednog starešinu, a i njemu je teško pao taj rastanak.

Osim Bojanića, mnogo vremena s đacima provodio je inženjer Adem Kapetanović, rodom iz Čapljine, a bio je u prvoj godini vaspitač, istovremeno i predavač, naravno pored svoje redovne dužnosti u institutu. Posebno je ostao u sećanju zbog zajednički provedenog vremena u Čapljini, gde su đaci proveli jednomesecnu praksu na utkupu i manipulaciji hercegovačkih duvana. Čapljina je bila njegovo rodno mesto, pa se mnogo trudio i s uspehom završavao sve poslove, s ciljem da praksa bude što uspešnija, a slobodno vreme iskorisćeno na najbolji mogući način. Tih dana se iz Prilepa krenulo skoro iz zime, a Čapljina je „goste“ dočekala prijatnim – ranim prolećem. Kako su dani odmicali, vreme je bilo još toplije, za večernje šetnje još prijatnije, i sve je šarmantnim Prilepčanima išlo na ruku da sklope nova poznanstva s veoma izazovnim i lepim devojkama iz Čapljine.

Ostali su u sećanju i mnogi drugi profesori: Hristo Beaka, Rade Popović, Mile Uzunovski – kasnije je postao uzoran selekcionar i redovan profesor na Poljoprivrednom fakultetu u Skoplju – pa im svima hvala na svemu što su učinili za prvu generaciju Srednje duvanske škole u Prilepu.

Materijalni i drugi uslovi školovanja

Materijalni uslovi za školovanje prve generacije bili su za ono vreme izvanredni. Škola je bila od saveznog značaja, kao što je bila i sama duvanska privreda. Ukupne troškove škole podmićivala je Generalna direkcija Savezne industrije duvana u Beogradu. Pored besplatne ishrane, smeštaja, svezaka, ušbenika, učenici su još imali po meri izrađenu odeću i obuću. Po odeći koja je bila po prvi put sašivena, đaci su dobili od Prilepčana i svoje ime – „živitovci“. Ubrzo nakon što su stigli u Prilep, možda posle tri-četiri meseca, sašivena su odela i kape, jednake za sve učenike. Bio je to neki puniji štof zatvorene plave boje, i kad bi odlazili u grad obično bi svi obukli ta plava odela, koja su veoma upadljivo delovala na građanstvo Prilepa. Po odlasku učenika u grad, odjednom bi ceo grad bio obojen u plavo, a pošto na makedonskom jeziku „živit“ znači plavo – to ih i prozvaše „živitovcima“. U drugoj godini su dobili još bolja odela i zimske kapute, pa se na taj način nekako izjednačiše međusobno, jer kad su došli, bili su mnogo različiti po odelu i obući, a i po drugim stvarima. Bilo ih je u opancima i klašnjanim pantalonama, pa do ugladenog gospodina iz Maribora, s mašnom i u skupocenom odelu – Lobnika Romana (taj kolega je posle prve godine napustio školu). Osim toga, bila je nabavljena oprema za sve vrste sportskih aktivnosti, pa su između ostalog imali vrlo jaku fudbalsku ekipu, koja je imala zapažene rezultate sa sličnim timovima u Prilepu i Bitolju. Pored fudbala, imali su rekvizite i za druge sportove (odbojka,

šali, ping-pong, te čak i boksaerske rukavice). U svim sportovima imali su ponekog od kao izraziti talentat, i neretko su na gradskim i republičkim takmičenjima osvajali zapažena mesta u raznim disciplinama amaterskog sporta. Tu sreću nisu imali jedino u boksu. Posle prvog „isprobavanja boksaerskih rukavica“, u međusobnom obračunu, ubrzo su ih ostavili za sva vremena.

Nešto kasnije dobili su i muzičke instrumente, ali se prva generacija u tom delu nije naročito iskazala, osim s harmonikom za ličnu razonodu.

Za ishranu učenika organizovana je školska menza pri samom Duvanskom institutu. Činilo se u to vreme sve što je bilo moguće, ali je činjenica bila da se gladovalo. Hrane je bilo malo u celoj zemlji, a naročito u Makedoniji. Hleba je bilo samo od prošenog brašna, i to u ograničenim količinama. Meso tek ponekad, i to kozije, jer su koze bile određene za likvidaciju, pa je to sistematsko uništavanje koza stvaralo mogućnost za nabavku mesa.

Po isteku određenog vremena – već druge školske godine – đaci su dobili i struju i grejanje, a to je za sve njih bio pravi raj, jer su prvü zimu proveli takoreći bez grejanja, a pošto nije bilo električnog svetla, uveče su učili na svetlosti lampe gasarke. Međutim, jednog prolećnog dana, bilo je veoma toplotno, grejanja i nije bilo, ali su kotlovi radili iz drugih potreba. Đaci su bili tog trenutka slobodni i povećä grupa njih bila je u zgradi. Odjednom, čula se veoma jaka eksplozija, i cela zgrada se ozbiljno zatresla. Para, dim i prašina ispunili su hodnike cele zgrade, a svi đaci su instinktivno pojurili prema izlazu, te su se vrlo brzo, u velikoj panici i strahu, našli van zgrade. Iz podruma su izašla dva radnika ložača, uz pomoć drugih ljudi, i uz tužno i glasno jakanje. Koža im je visila na licu, i na golim rukama. Za sve prisutne strašan prizor. Uvili su ih u ćebad, i šofer Giga ih je kamionom odveo u bitoljsku bolnicu. Epilog: jedan radnik je izdahnuo na putu do bolnice, a drugi je umro u toku istog dana. Od eksplozije parnog kotla, 0,7 atmosfera, popucala su okna na prozorima podrumskih prostorija, i radnici koji su se našli u podrumu u tom trenutku prosto su spreženi.

Doživljaji na ekskurzijama

Za vreme trogodišnjeg školovanja, učenici prve generacije imali su dve ekskurzije, za koje se veruje da ih pamti svaki učenik duvanske škole. Prva ekskurzija organizovana je pred kraj prve školske godine – odlazak na Ohridsko jezero. Sam polazak, kao i obično, obeležen je pesmom, i to tako glasno, da čuje ceo institut, a zatim i grad Prilep, da se zna da „čivitovci“ prolaze i negde odlaze – čak na Ohridsko jezero. Pesama po sadržaju i poreklu, bilo je od Đevđelije do Triglava, ali najviše onih koje su govorile o borbi i oslobođenju Jugoslavije, pa do „sentiš“ pesama: „Tamo na rivi, čekaću te mala“, ili „Džambalaja“. Obično se počinjalo pesmom o Titu ili „Во борба – борба македонски народо“, i tako s pesmom sve do Ohrida i nazad, uz dobro trukanje kamiona Duvanskog instituta, po veoma lošem makadam-putu.

Bliže Ohridu, a posle jednog prelepog i bogatog izvora vodom, vodič je praktično na licu mesta pokazao, nedaleko od samog puta, živo izvorishte hamijskih

gasova, koji su bili topli, a istovremeno imali specifičan miris. To je imalo veze s predavanjima iz hernije. Pre toga su videli grad Bitolj, interesantni prevoj, brdo Davati, odakle se silazi u Resen, i divno resensko polje, poznato kao voćarski kraj.

S leve strane ostaje Oteševo i predivna Prespa – Prespansko jezero.

Najzad su stigli u Ohrid, na samu obalu Ohridskog jezera, što je u stvari i sam centar grada, jer se glavna ulica nekako izdužila pored same obale jezera. Osim te ulice, sam grad delila je još jedna važna ulica, kojom se dolazilo iz pravca Resena, ali se isto tako u tu ulicu slivao i putni pravac iz Struge. Negde na sredini te ulice video se mali trg, a na trgu jedno drvo, staro, verovatno više vekova, koje u celini nije predstavljalo neku veliku grdosiju, jer mu je kruna bila osrednje veličine, ali je stablo bilo ogromno, sa šupljinom pri zemlji. U to šupljinu sigurno je mogao stati jedan omanji kiosk za prodaju duvana i cigareta. Inače, sama ta ulica predstavljala je trgovački deo Ohrida, s puno zanatskih, trgovačkih, poslastičarskih i drugih radnji. Desna strana te ulice, kad se dolazi na obalu jezera, gleda na omanje uzvišenje, koje je okićeno lepim i belim starijskim kućama. Kuće su obično imale ispuštene balkone s drvenom ogradom i uzdažnim prozorima pored balkona, po jedan ili više, ako je kuća bila veća. Leva strana grada bila je šarenija po arhitekturi, i mogla se videti i poneka građevina novijeg stila. Ta ulica je vodila u centar Ohrida, na glavnu ulicu, dakle na obalu jezera, gde je bilo pristanište za čamce i brodove.

Dolazak u taj prostor grada doživljava se s velikim uzbuđenjem. Sam pogled na jezero pruža veličanstvenu sliku. Jezero ima dužinu od oko 30 kilometara, a otprilike jedna polovina te dužine predstavlja širinu. S malim izuzetkom, sve se to vidi jednim pogledom, jer je cela površina jezera ograđena veoma visokim planinjskim masivima, koji su obrasli gustom zelenom šumom. Svuda okolo su visoke planine, gore nebo, dole čista i bistra voda, iza leda rascvetani grad – pravi zemaljski raj. Nadmorska visina jezera je 600 metara, što je jedan od preduslova da se čovek na toj visini oseća vrlo prijatno. Vazduh svojom svežinom dolazi s planinjskih vrhova, ovlažen čistom i zdravom jezerskom vodom. Sve to skupa impresionira čoveka, i stvara želju da se bude što više u kontaktu s tim prostorom, vazduhom, s tom vodom. Taj utisak, veruje se, kod većine ljudi ostaje neizbrisiv do kraja života, a svako podsećanje na Ohridsko jezero i razmišljanje o njemu obnavlja osećaj lepog doživljaja opojne svežine, koju može pružiti samo Ohrid.

Legenda o postanku jezera kaže da je na tom prostoru nekad, bila ogromna livada, i da su tu čobani čuvali stoku, napasajući svoje stado sočnom zelenom travom. Na livadi je postojala česma sa živom izvorskom vodom, odakle su ljudi ujutru i predveče zahvatali vodu. Jednoga dana neka devojka – Ohridanka – dođe za vodu kad je već pao mrak, na brzinu zahvati vodu i od straha zaboravi da zatvori česmu. Tako otvorena česma te noći toliko ispusti vode, da je ujutru nastalo jezero. Međutim, stvarnost je ipak drugačija:

Celo Ohridsko jezero predstavlja prirodnu tvorevinu, gde na jednom kraju voda izvire, a na drugom otiče. Taj drugi kraj gde voda otiče u stvari je izvor Crnog Drima. Izvori koji se vide ima ih dva, a verovatno ima i onih koji se ne vide, predstavljaju pravi ukras jezera. To su Biljanini izvori u neposrednoj blizini grada Ohrida, prema Gorici, po kojima je nastala čuvena pesma „Biljana platno beleše“, i

drugo ogromno izvoriste, koje na prvi pogled predstavlja čitavu reku, do ulaska u jezero, kod manastira „Sveti Naum“. U neposrednoj blizini manastira obeležena je granica između Makedonije i Albanije. S obzirom na dobre odnose u to vreme, između Jugoslavije i Albanije, đaci su imali priliku da se sretnu s albanskim graničarima, a i da sami prelaze granicu, zbog uspomene da su bili i na tuđoj zemlji.

Dolazak đaka brodom – tačnije rečeno brodićem – koji je saobraćao od Ohrida do „Svetog Nauma“, na drugi kraj jezera pratilo je tlo i sunčano vreme. Pored izvorišta, posetili su i manastir „Sveti Naum“, i u samom manastiru grob svetog Nauma.

Ubrzo je usledio povratak brodom za Ohrid, a razdragani đaci zapevaše izvornu makedonsku pesmu „Biljana platno beleše“. Sve to skupa nije trajalo dugo, jer je brod imao svoj tempo, a s planinskih visova spremalo se nevreme. Vetar je bivao sve jači, a talasi na jezeru sve veći, brod se činio sve manjim, a Ohrid sve daljin. Bilo je među njima i dobrih plivača, koji se nisu svega toga bojali. Pa, hrabreći sebe, hrabрили su i druge, ali sve to nije bilo od velike pomoći, jer su talasi počeli da se igraju s brodom kao s igračkom. Bilo je povraćanja i suza, molbi gospodu Bogu i svetom Naumu da oprostí ako su nešto grešni, i „Bog usliši“ molbe đaka i drugih putnika koji su bili na brodu, te ipak stigoše srećno u omanju luku grada Ohrida.

Zadovoljni Ohridom i svim onim što su usput videli, i srećni zbog ishoda nevremena koje ih je zadesilo na jezeru, posedaše u „Gigim Jimuzina“, i kasno predveče krenuše nazad za Prilep.

Kraj školovanja i diplomski ispit

Na kraju trogodišnjeg školovanja, jula meseca 1949. godine, učenici su polagali diplomski, maturski ispit, u trajanju od sedam dana. To je bila poslednja provera znanja, ili kako se u to vreme zvao maturski ispit – ispit zrelosti – koji je učenici prve generacije duvanske škole trebalo da polažu pred sedmočlanom komisijom, iz šest najvažnijih predmeta. Predsednik komisije poslat je iz Beograda, diplomirani inženjer agronomije, kasnije doktor nauka i redovni profesor na Poljoprivrednom fakultetu u Zemunu, Ljubiša Tomić. Potpredsednik komisije bio je direktor škole, Tatačev, a komisija je imala još pet članova, među kojima su bili Rudolf Gornik i Ivan Stanković. Sva 24 kandidata su položila ispit, a najbolji đak, bez sumnje, bio je Josip Sorić, kako za vreme školovanja, tako i na samom diplomskom ispitu. U kasnijem periodu, od 24 srednjoškolca, 15 ih je završilo višu i visoku školu, trojica su postala doktori poljoprivrednih nauka iz oblasti duvanske privrede (Dušan Boćeski, Dragan Perišić i Tihomir Svilanović). Boćeski je svoj radni vek završio kao redovan profesor na Poljoprivrednom fakultetu u Skoplju, a Dragan Perišić na Tehnološkom fakultetu u Leskovcu. Nikad nisu saznali šta se desilo s kolegom iz duvanske škole u Prilepu, Pavlom Spasojevićem, rođenim u Beogradu, 1929. godine. Posle rastanka u Prilepu, izgubio mu se svaki trag (sl. 16).

Posle čitanja rezultata polaganja maturskog ispita, priređeno je oproštajno drugarsko veče s profesorima, institutom, školom, Glavinim poljem i Prilepom.

Slika 16. Grupa učenika prve generacije srednje duvanske škole okupljenih u Nišu na 25. godišnjicu od mature.

Već sutradan su krenuli na putovanje – ekskurziju kroz Jugoslaviju, s pravcem kretanja: Prilep – Prahovo – Beograd – Bled – Postojina – Opatija – Rijeka – Dubrovnik. Vođa puta bio je profesor iz Prilepa – inženjer Hristo Beaka, inače službenik pri Duvanskom institutu, a predavao je Hemiju i Agrotehniku u proizvodnji rasađa i duvana.

Sam završetak škole za sve učenike predstavljao je određeni cilj, a kad se cilj postigne, onda je to prošlost, i svi naponi činjeni tokom trogodišnjeg školovanja treba tog dana da se preliju u osećanje zadovoljstva i radosti. Vrlo brzo, nastupilo je i drugo osećanje. Počela se razvijati misao o tome da se rastaju s jednim prostorom gde su u svakom pogledu imali određenu sigurnost – rastajali su se od svojih učitelja i vaspitača, odlazeći svako na svoju stranu, širom Jugoslavije. Dakle, počela se razvijati vizija budućnosti – šta sutra sa sobom. Osećaj nelagodnosti polako je prerastao u setu, koja za trenutak prazni sve „akumulatore“ koji krepe dušu čoveka. To se najbolje videlo kad su iz skromnih materijalnih resursa odvajali koji dinar da kupe jedan drugom neku uspomenu za rastanak, s napisanom posvetom, izražavajući pritom obično radost, ali i tugu, što će se posle ekskurzije konačno rastati. Ima u svemu tome još nečega – to se iskonski osećalo, ali u tom trenutku nije moglo biti zapaženo. Svima njima prošao je najlepší deo života – đlačko doba i bujna mladost.

Završna ekskurzija po Jugoslaviji

Odluka škole, tačnije rečeno, odluka Generalne direkcije, da po završetku škole učenicima napravi ekskurziju po Jugoslaviji, bila je celishodna. Ekskurzija je

imala vrlo racionalnu maršrutu. Iz Prilepa se išlo, preko Skoplja i Niša, za Prahovo. Odatle brodom uz Dunav, za Beograd. Zatim Bled i Bledsko jezero, pa Postojina i Opatija, i dalje brodom, do Dubrovnika. Na ovom putu zaista se imalo šta videti. U međusobnoj razmeni mišljenja nije se moglo doći do konsenzusa koji deo Jugoslavije može pomeni epitet najlepšeg. Zavisno od ukusa pojedinca, za nekog je to bio Ohrid s Ohridskim jezerom, za drugog Đerdap s Dunavom, Bledsko jezero ili Opatija, pa sve redom do Jadrana, i nazad. Međutim, iako je lepota relativan pojam, pa još ako se svemu tome doda nostalgija svakog za rodnim krajem, ipak, u celini postoje neki okviri koji upućuju na realnije zaključke. Naime, ako se govori o drugoj Jugoslaviji, neretka su mišljenja, ne samo nas koji živimo u njoj, već i mnogih stranaca, da je to zemlja s izuzetnim prirodnim lepotama.

I posle pola veka, kad smo u međuvremenu, „na talasima plavog dima koji emituju duvan i cigareta“, prešli put od Prilepa do Moskve, Njujorka i Kinšase, daje nam za pravu, da nešto zaključimo, s većom sigurnošću. Jadransko more predstavlja biser među morima sveta, Bosna i Crna Gora sa svojim rekama, jezerima i planinama mogu se porediti sa Švajcarskom. Sliv Drine i triju Morava predstavlja (zavisno od godišnjeg doba) raj na ovom svetu, a vojvodanska ravnica, bogatstvom svoga černozena, može hraniti pola Evrope. Posebni dragulji u našoj prelepnoj zemlji su jezera Ohridsko i Bledsko, a od mnogih prelepih banja Vrnjci, a sreću Šumadije.

Na samom polasku iz Prilepa, zbog prepunog voza putnicima, učenici su ulazili u vagona na vrata, ali i kroz prozore, no ubrzo je ta gužva na nekoliko sledećih stanica rasterećena, pa su sve do Skoplja i Niša udobno putovali. Sve je to činjeno uz prisustvo mladalačkog duha i obaveznu pesmu, koju su obično nazamenično vodili dobri pevači – novopečeni duvanski tehničari. U tom raspoloženju oglasio se negde oko Preševa i uvaženi profesor, inženjer Hristo Beaka – vođa puta – pesmom: „Пилето ми поје паћо, на сабајте“ – naravno svi su to „horski“ podržali.

U Prahovu su proveli jedan ceo dan čekajući brod kojim je trebalo da putuju za Beograd. Po ukrcavanju na brod, dobili su hranu, a onda je na tihom, lepom i plavom Dunavu, počela da raste tenzija raspoloženja, sve do Beograda, gde su ih čekali predstavnici Generalne direkcije Savezne industrije duvana.

U Beograd su došli sa zakašnjenjem, zbog kašnjenja u polasku, pa su izostale predviđene aktivnosti boravka u ovom gradu. Prijem je bio u Knez-Mihajlovoj ulici, gde je i bilo sedište Direkcije. Osim toga, kod ljudi iz Direkcije javilo se interesovanje da ih pojedinačno vide uživo, jer su ih do tada znali samo sa spiskova.

Na Bled su stigli veoma umorni, ali vreme od 24 časa, koliko su tamo ostali, te svežina i lepota jezera i okolnih vila, brzo su učinili svoje, da je umor zamenjen novom energijom za šetnju, kupanje i veslanje čamcima po jezeru. Ako ni po čemu drugom, ali po žuljevima na rukama od veslanja, morali su mnogi zapamtiti taj dan na Bledu. Takoreći ceo dan su, po divnom julskom suncu, proveli na samom jezeru.

Slika lepote tog jezera, s vilama oko njega i predivnom zelenom šumom, te čistom i prozračnim vazduhom, ostaje trajna uspomena.

U toku kratkotrajnog zadržavanja, obišli su Postojinsku jamu, a brzo zatim stigli u Opatiju. Tu su ostali svega jedan dan, taman toliko da se kod svakog moglo javiti divljenje zbog onoga što priroda može da daruje sama po sebi, i onoga što čovek u toj prirodi dogradi. Ko je sve gradio Opatiju, nije se moglo znati, ali ostaje impresivan osećaj spoja prirode, dakle more, vazduh, topografski izgled okoline, i građevinskih objekata, koji su nastali verovatno krajem prošlog i početkom ovog veka. Morska voda, čist vazduh, uz prisustvo obalske flore, bili su podsticaj za kontinentalce da još više osete lepotu jednog primorskog mesta.

Poseban doživljaj imali su đaci ljubitelji šaha, jer su bili u prilici da vide aktuelnog prvaka Jugoslavije u šahu, dr-a Petra Trifunovića. Naime, u to vreme se igrao meč od deset partija u šahu, između poznatog Argentinca, velemajstora u šahu, M. Najdorfa, i našeg prvaka, Trifunovića. Najdorf je bio vrlo jak i popularan šahista u svetu, a sam njegov izgled i komotno ponašanje za vreme igre značili su snagu i sigurnost u sebe. Toga dana igrala se treća partija meča i pobedio je naš Trifunović. Inače, meč se završio kasnije, nerešeno, 5 : 5, uz osam remija, i obojica su imala po jednu pobjedu. Taj rezultat bio je povoljan za našeg prvaka i predstavljao je afirmaciju jugoslovenskog šaha.

Brod je krenuo dalje, put Dubrovnika, a tamo su učenike već sačekale duvančije iz duvanske stanice. Umorni, a s malom rezervom para kod vođe puta, za plaćanje hotela, smestiše mlade tehničare u preduzeće, gde je lagerovan i sam duvan. Umesto kreveta, poslužila je duvanska sitnjavina, a umesto posteljine, sasvim dobre bile su sargije od bala, kako ispod tela, tako i iznad, kao pokrivač. Malo su negodovali, ali su ipak prespavali pod tim uslovima dve noći, na opšte zadovoljstvo. Kao odgovor na đачko negodovanje, profesor H. Beaka „poluglasno“ odgovori: „Budite zadovoljni, velika je stvar u julu mesecu provesti dva dana u Dubrovniku.“ Ispade da je i ovog puta profesor bio u pravu, jer su zaista po lepom i toplom julskom suncu proveli dva divna dana u Dubrovniku. Tramvaj je bio glavno prevozno sredstvo od Gruža, gde je locirana Duvanska stanica, pa do starog grada, i nazad, sve do glavne gradske plaže – uvala na Lapadu.

Za mnoge od ekskurzijanata to je bilo prvo kupanje u slanoj morskoj vodi, i prva škola plivanja, pa je i taj ispit uspešno završen, uz pomoć drugova koji su to već znali. Sam grad za duvanske tehničare nije predstavljao ništa posebno, iako je imao iza leđa daleku istorijsku prošlost i veliku vrednost. Stari Dubrovnik, sa starom arhitekturom, oivičen još starijim zidinama, i saznanje da ceo grad leži na jednoj ploči koja visi u moru, bez su naterali đake da pohitaju na tramvaj i bezbedan Lapad, na kupanje. Tamo je pored plaže na uvali bilo mnogo hotela, i u svako doba dana mnogo kupaca. Tako je bilo puna dva dana, a već trećeg dana boravka u Dubrovniku označen je kraj školovanja i drugovanja u Prilepu, i pođoše svaki svojoj kući, u novi život. Jedino je Dalibor Katić ostao u Dubrovniku, jer mu je otac bio službenik u Duvanskoj stanici, gde im je bilo stalno mesto boravka.

SUSRET POSLE DVADESET I DVADESET I PET GODINA

Rastanak prve generacije duvanske škole u Prilepu bio je jula 1949. godine u Dubrovniku, a ponovni susret priređen je nakon dvadeset godina, tačnije oktobra

1969. godine, u Prilepu. Organizacija susreta potekla je od kolega iz Prilepa, pre svega Boceskog, a zatim Nikole Pašovskog i Mitra. Ceo program upriličen je i dolaskom prvog direktora škole i instituta u Prilepu, inženjera Rudolfa Gornika iz Zagreba. Bili su prisutni i drugi profesori, a ceo program sastojao se u održavanju školskog časa s prozivkom, uz prisustvo profesora koji su imali mogućnost i vreme da dođu, obilazak instituta i duvanskog kombinata u Prilepu, kao i uz zajedničku večeru istoga dana.

Mnogi od prisutnih imali su šta da pokažu svojim profesorima na improvizovanom času posvećenom postignutim rezultatima u radu, u struci, ali i u porodičnom životu. Zapažena rukovodna mesta u grani duvanske industrije Jugoslavije imali su Dušan Boceski i Staniša Stojanović, kao generalni direktori duvanskih kombinata u Prilepu i Nišu. Jedan i drugi bili su već izdali po jednu knjigu: „Fermentacija duvana“, Boceski, i „Tehnologija cigareta“, Stojanović.

Bilo je zapaženih rezultata u radu i drugih kolega iz generacije, kako na rukovodnim mestima, tako i na polju naučnog rada. Tim rezultatima radovali su se i đaci i profesori duvanske škole u Prilepu.

Ostala je u prijatnoj uspomeni zajednička večera koju je priredio generalni direktor duvanskog kombinata u Prilepu, za sve prisutne učenike i supruge koje su imale mogućnost da dođu. Održan je i po koji govor, da će „životovci“ i dalje živeti kao prava braća, i da će uvek pomagati jedan drugoga, a da će sledeći sastanak biti u Nišu, u Fabrici duvana, za pet godina. Izbor Niša za mesto sledećeg sastanka određen je zbog uspomena na jedan semestar u trećoj godini koji je tamo proveden. Bilo je to veče vedrog raspoloženja, igre, pesme i zabave, a svernu teme doprinosile su i supruge domaćina, kao i ostale malobrojne supruge koje su došle sa strane, zajedno sa svojim supruzima. Prisutne supruge, odisale su istom duhom raspoloženja, i iskazale su pravu sestrinsku ljubav prema kolegama svojih supruge.

Nakon pet godina održano je obećanje, novi sastanak upriličen je 14. oktobra 1974. godine, u Duvanskoj industriji u Nišu, na dan otvaranja i puštanja u rad novoizgrađene fabrike duvana.

Na dvadesetpetogodišnjem susretu od završetka prilepske škole, bili su prisutni svi učesnici koji su bili pre pet godina u Prilepu, a broj prisutnih povećan je za Popovića i Sorića, kao i Tadića, iz druge generacije. Bio je prisutan i dobar broj njihovih supruge. Niški program susreta predviđao je održavanje školskog časa, prisustvovanje otvaranju i razgledanju nove fabrike duvana, zajednički ručak s ostalim gostima iz zemlje i inostranstva, u hotelu Park, a uveče – intimna večera u hotelu Sičevo za prilepske „životovce“ i njihove supruge.

Povodom susreta za dvadeset pet godina, štampana je i monografija, s naslovom: „Dvadeset pet godina prve generacije Srednje duvanske škole u Prilepu, 1949–1974. godine“. Knjižica je odštampana na 47 stranica, s biografijama i fotografijama svih učenika i direktora škole, s kratkim sadržajem o značaju duvana za privredu zemlje, značaju otvaranja škole, kao i životu i radu učenika te škole, i njenom programu. Monografiju su priredile kolege – učenici iz Srbije i Makedonije.

Školski čas s prozivkom otvorio je uvaženi profesor Fabrikacije, inženjer Nikola Sozonović. „Predavanje“ na času proteklo je na nobilijani način, jer se već

imalo iskustva iz Prilepa, jedino su bili malo zbunjeni oko zauzimanja mesta u klupama, jer su zaboravili ko je gde sedeo, pa je nastala zbrka oko toga, ali je profesor Sozonović ubrzo „uspostavio red na času“. Prijem u Sičevu, za vreme zajedničke večere, protékao je u najboljem redu i raspoloženju. U Sičevu se ostalo skoro celu noć, uz dobru muziku, igru i zabavu, kao i u Prilepu pre pet godina. Dogovoren je novi susret, za pet godina, u Čapljini, ali do tog susreta nije došlo.

Tokom vremena – druga polovina 20-og veka – kadrovska politika u ovoj grani imala je veoma neujednačen trend razvoja. Praktično se dogodilo to, da je posle rasformiranja Generalne direkcije Savezne industrije đuvana svako vodio računa o razvoju svojih kadrova. U tom smislu nastala je regionalizacija kadrovske politike po republikama, pa čak i uže od toga, po preduzećima. Đuvanska škola u Prilepu izgubila je primat savezne škole, pa je u jednom trenutku i prekidala svoj rad. U međuvremenu je formirana srednja đuvanska škola u Leskovcu, da bi kasnije prestala s radom. Sredinom sedme decenije, Fabrika đuvana u Nišu formirala je odeljenje pri školi učenika u privredi, za svoje potrebe, a nešto slično događalo se i u drugim preduzećima širom Jugoslavije.

Kad su fakultetski obrazovani kadrovi za ovu granu u pitanju, taj problem je i nadalje rešavan poljoprivrednim fakultetima, prilagođavanjem postojećih programa potrebama struke. Tome su poseban doprinos davali poljoprivredni fakulteti u Zemunu i Skoplju. Za vreme o kome je reč, u Zemu su poseban doprinos dali profesori: Relja Dimitrijević, Ljubiša Tomić, N. Sozonović, D. Arkadije, i drugi. To isto u Skoplju, činili su profesori: Lambro Pačče, M. Uzunovski, D. Boeski i drugi. Poslednju deceniju 20-og veka, na Poljoprivrednom fakultetu u Zemu, ulogu profesora za granu đuvanske industrije preuzela je Miroslava Nikolić, koja posebnu pažnju posvećuje hemiji đuvanskog dima, sa stanovišta popravljanju kvaliteta i njegovog uticaja na zdravlje pušača.

PEDESET I ^ETI RI GODI NI PLODNA RABOTA NA SPI SANI ETO TUTUN/TOBACCO

K. Filiposki

JNU Instituti za tutun-Priilip

Godinava se navr{uvaat 54 godini od objavuvaweto na prvi ot broj na spisanieto "TUTUN/TOBACCO" i 80 godini od postoweto na nau-nata sl`ba potutunot. Po toj povod, sakame da se potsetime na dolgata istorija na spisanieto "TUTUN/TOBACCO" i negovoto znaewe za razvojot na tutunskoto stopanstvo vo Makedonija i po{iroko, na prostorot od porane{na Jugoslavija. Prvi ot broj na spisanieto "TUTUN/TOBACCO" se rodi vo januari 1951 godina, pod imeto "TUTUN" - "DUVAN", po inicijativana nau-ni ot kadar od Instituti za tutun.

Vo ovoj momente prilika da potsetime deka vo toa vreme tutunoproizvodstvoto vo Jugoslavija ima{e silen horizontalen i vertikal en porast. Ogromen del od tutunoproizvoditelite go nema potrebnoto iskustvo i tradicija, a vo proizvodstvoto na tutun bea vkl`ueni i zemjodelski povr{inilicite dotoga{ne sl`el e za ta namenana. Od vremeto na biv{a Jugoslavija, vo tutunoproizvodstvoto, kako i vo drugi te oblasti na -ove-ki te dejnosti, be{e nasledena cel osna primiti vnost. Nau-nata misla i nejzinite soznanija bea nedostapni ne samo za neposrednite proizvoditelituku i za rakovodni ot kadar od instruktivnata sl`ba od preprijatijata za proizvodstvo i obrabotka na tutun. Postoe-ki ot kadar vo tutunoproizvodstvoto ne zadovolvawe ni tu po brojni tu potstruna podgotovka. ^etirite zavr{enigeneracimaturanti od Srednoto tutunskou-ili{te nemo`eada najdatstrunali i literatura za dopolnuvawena svoite teoretski i zacvrstuvawena prakti-nite soznanija od oblastana tutunot.

Vo takvi uslovi neophodna be{e pojavata na strunoto spisanie "TUTUN" - "DUVAN". Osnovna zadana na spisanieto e usovr{uvawena kadarot i unapreduvawena

tutunskoto stopanstvo koe bi gi aktiviral o site strunisi i preku vakov vid na publikuvawena rezultate od nau-no-istra`uva-ka rabota i na iskustvoto od {irokata praksa za da se obezbedi tolku potrebната struna pomo{na neposrednite proizvoditelina tutunskoto stopanstvo vosite negovi segmenti od proizvodstvoto, obrabotkata i fabriacijata. Treba da se akcentiradekava nau-nospisane gi popularizirapri dobi vkitere rezultate od nau-no-istra`uva-katarabota potutunot kaj nas, gi iznesuvaiskustvata i postignuvawata na operativata, objavuvaprikazi od prakti-ni i nau-nipostignuvawaa od oblastana tutunot vo stranstvo, i na stranici te na spisanietogi aktivirasite strunisi i vo borbata za unapreduvawena tutunskoto stopanstvo.

Prvi ot broj na spisanieto "TUTUN" - "DUVAN" izleze vo januari 1951 gosdi na kako mese-no spisanie. Prvite sedum broevi izlegoapod ova ime, dodeka poslednite tri broja od 1951 izlegoapod imeto TUTUN - DUVAN - TOUTOUN. Od 1952 do 1961 godina spisanieto izleguwa{kakoto "TUTUN - LE TABAC" i "DUVAN - LE TABAC", a od januari 1962 godina do denes izleguwa pod imeto "TUTUN/TOBACCO". Zna-i, ova godina sme na po-etokot na pedeset i -etiri godi {notonepreki nato izleguvawena ova spisanie.

Vo svojata dolgogodi{na istorija, spisanieto posilana priliki te semenuval o i dinamikana izleguvawe. Ponal o da izleguwa kako mese-no spisanie, no mnogu -esto izleguwa i kako dvomese-en broj. Poslednive desetina godini izleguwa i kako trimese-en ili kako {estmese-en broj, a nekolku godini ima izleguvano i kako godi {nikvo eden broj. Votekot na izminati vepedeset i -etiri godini, otpe-ateni se 289 broja so 18 191 strani ca.

Vo ova pri l i ka }e nagl asi me deka spi sani eto "TUTUN/TOBACCO" do 1961 godi na i z l eguva } e dvojazi -no, na makedonski i na srpskohrvatski jazi k. Od 1962 godi na pa do denes spi sani eto i z l eguva na makedonski jazi k, so toa } to trudovi te na avtori te na porane } ni te jugosl ovenski republ i ki se pe-atat na jazi kot na koj se napi } ani , a oni e od ostanati te zemji se pe-atat prevedeni na makedonski i l i na angl i ski jazi k.

Vo tekot na svoeto i z l eguvawe spi sani to postojano se menuva } e i vo negovi te sodr` i ni se objavuvaa stat i koi treti raasekoga } aktuel ni probl emati ki od vremeto koe go opkru` uva } e , kako i stat i i za vremeto koe doa } a. Spi sani eto stana poznato ne samo vo na } ata dr` ava tuku i po } i roko na Bal kanot - vo nego se objavuvaat stat i i na avtori skoro od si te bal kanski dr` avi .

Spored Pravi l ni kot za i zdava-ka dejnost na l nsti tutot za tutun od 1980 godi na, za gl aven uredni k se nazna-uva di rektorot na l nsti tutot.

Spi sani to "TUTUN/TOBACCO" napol no go opravda svoeto postoeve kako na po-etokot na svojata pi onerska zada-a taka i denes, vo usl ovi na tranzici ja na tutunskoto stopanstvo.

Vo ova pri l i ka }e dademe kratki bi ografi i na uredni ci te na ova spi sani e. l sto taka, na krajot od ova jub i l eno pretstavuvawe }e ja prezenti rame "Uvodnata re-" na spi sani eto "TUTUN/TOBACCO" napi } ana vo negovi ot prv broj od 1951 godi na, kako i hronol ogi jata na formata i i meto na spi sani eto.

Нгопол оги ја на и зл егувавето на спи сани ето TUTUN/TOBACCO и негов и те уредни ци

Годи- на	Наслов на списанието	Излезени броеви	Страни	Уредници		
				Главен уредник	Одговорен уредник	Уредник
1951	Тутун-Дуван	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8-9,	250			инж. Христо Беака
1951	Тутун-Дуван - Toutoun	10,11-12	66			инж. Христо Беака
1952	Тутун-Дуван - Le Tabac	1, 2, 3, 4, 5, 6-7, 8-9,10, 11, 12	415	инж. Рудолф Горник	инж. Куне Георгиевски	
1953	Тутун-Дуван - Le Tabac	1, 2, 3, 4, 5, 6-7, 8-9,10, 11, 12	480	инж. Рудолф Горник	инж. Куне Георгиевски	
1954	Тутун-Дуван - Le Tabac	1, 2, 3, 4, 5, 6-7, 8-9,10, 11, 12	440	инж. Рудолф Горник	инж. Куне Георгиевски	
1955	Тутун-Дуван - Le Tabac	1, 2, 3, 4, 5-6, 7-8, 9,10, 11-12	394			инж. Куне Георгиевски
1956	Тутун-Дуван - Le Tabac	1, 2, 3, 4, 5-6, 7-8, 9,10-11, 12	431			инж. Куне Георгиевски
1957	Тутун-Дуван - Le Tabac	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7-8, 9-10, 11, 12	447			инж. Куне Георгиевски
1958	Тутун-Дуван - Le Tabac	1, 2,	88			инж. Куне Георгиевски
1958	Тутун-Дуван - Le Tabac	3, 4-5, 6-7, 8, 9-10, 11-12	252		инж. Методиј Татарчев	инж. Стоил Димитријев
1959	Тутун-Дуван - Le Tabac	1, 2, 3, 4, 5, 6-7, 8-9,10, 11-12	394		инж. Методиј Татарчев	инж. Стоил Димитријев
1960	Тутун-Дуван - Le Tabac	1, 2, 3, 4, 5, 6-7, 8-9, 10-11,12	391		инж. Методиј Татарчев	инж. Стоил Димитријев
1961	Тутун-Дуван - Le Tabac	1, 2, 3, 4, 5, 6-7, 8-9, 10, 11, 12	412		инж. Методиј Татарчев	инж. Стоил Димитријев
1962	Тутун - Tobacco	1, 2, 3, 4, 5, 6-7, 8-9, 10-11, 12	341			инж. Борис Тодоровски
1963	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5, 6-7, 8, 9-10,11-12	290			инж. Борис Тодоровски
1964	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	377		инж. Борис Тодоровски	
1965	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	357	Д-р Јосиф Мицковски	инж. Ѓорѓи Кузмановски	
1966	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	418	Д-р Јосиф Мицковски	инж. Ѓорѓи Кузмановски	
1967	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	364	Д-р Јосиф Мицковски	инж. Ѓорѓи Кузмановски	

Hronologija na izleguvaweto na spi sani eto TUTUN/TOBACCO
i negovi te uredni ci

Годи- на	Наслов на списанието	Излезени броеви	Стра- ни	Уредници	
				Главен уредник	Одговорен уредник
1968	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	414	д-р Јосиф Мицковски	инж. Ѓорѓи Кузмановски
1969	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	361	д-р Јосиф Мицковски	инж. Ѓорѓи Кузмановски
1970	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	410	д-р Јосиф Мицковски	инж. Ѓорѓи Кузмановски
1971	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	426	д-р Јосиф Мицковски	инж. Димче Чавкароски
1972	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	401	д-р Јосиф Мицковски	инж. Димче Чавкароски
1973	Тутун - Tobacco	1-12	237	д-р Јосиф Мицковски	д-р Борис Тодоровски
1974	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	415	д-р Јосиф Мицковски	д-р Борис Тодоровски
1975	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	453	д-р Јосиф Мицковски	д-р Борис Тодоровски
1976	Тутун - Tobacco	1-12	321	д-р Јосиф Мицковски	д-р Борис Тодоровски
1977	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	564	д-р Јосиф Мицковски	д-р Борис Тодоровски
1978	Тутун - Tobacco	1-12	215	д-р Јосиф Мицковски	д-р Борис Тодоровски
1979	Тутун - Tobacco	1-12	318	д-р Јосиф Мицковски	д-р Борис Тодоровски
1980	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	427	д-р Ѓоре Печијарески	инж. Димче Чавкароски
1981	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-12	277	д-р Ѓоре Печијарески	инж. Димче Чавкароски
1982	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	412	д-р Ѓоре Печијарески	инж. Димче Чавкароски
1983	Тутун - Tobacco	1-2	238	д-р Ѓоре Печијарески	инж. Димче Чавкароски
1984	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	431	д-р Јован Најдоски	м-р Кирил филипоски
1985	Тутун - Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	411	д-р Трајче Лазароски	м-р Кирил филипоски
1986	Тутун/Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	429	д-р Трајче Лазароски	д-р Кирил Филипоски
1987	Тутун/Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	518	д-р Трајче Лазароски	д-р Кирил Филипоски
1988	Тутун/Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	397	м-р Томе Грабулоски	д-р Кирил Филипоски
1989	Тутун/Tobacco	1-2, 3-4, 5-12	246	м-р Томе Грабулоски	д-р Кирил Филипоски
1990	Тутун/Tobacco	1-6, 7-12	172	м-р Томе Грабулоски	д-р Кирил Филипоски
1991	Тутун/Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	408	м-р Томе Грабулоски	д-р Кирил Филипоски
1992	Тутун/Tobacco	1-6, 7-12	204	м-р Томе Грабулоски	д-р Кирил Филипоски
1993	Тутун/Tobacco	1-12	150	д-р Љупчо Попоски	д-р Кирил Филипоски
1994	Тутун/Tobacco	1-6, 7-12	178	д-р Љупчо Попоски	д-р Кирил Филипоски
1995	Тутун/Tobacco	1-6, 7-12	132	д-р Кирил Филипоски	д-р Јордан Трајкоски
1996	Тутун/Tobacco	1-6, 7-12	203	д-р Кирил Филипоски	д-р Јордан Трајкоски
1997	Тутун/Tobacco	1-6, 7-12	118	д-р Кирил Филипоски	д-р Јордан Трајкоски
1998	Тутун/Tobacco	1-6, 7-12	131	д-р Кирил Филипоски	д-р Јордан Трајкоски
1999	Тутун/Tobacco	1-6, 7-12	160	д-р Кирил Филипоски	д-р Јордан Трајкоски
2000	Тутун/Tobacco	1-3, 4-6, 7-8, 9-10, 11-12	305	д-р Кирил Филипоски	д-р Јордан Трајкоски
2001	Тутун/Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	365	д-р Кирил Филипоски	д-р Јордан Трајкоски
2002	Тутун/Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	352	д-р Кирил Филипоски	д-р Јордан Трајкоски
2003	Тутун/Tobacco	1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12	385	д-р Кирил Филипоски	д-р Јордан Трајкоски

289 broja

18.191 strani ci

UREDNI CI NA SPI SANI ETO TUTUN/TOBACCO

in` . HRI STO MI HAJLO BEAKA

Nau-en sorabotni k
Uredni k na spi sani eto vo
1951 godi na

in` . HRI STO BEAKA e roden kon krajot na dekemvri 1912 godi na, vo potpel i ster-skoto sel o Trnovo, vo mnogu-leno i dobrostoe-ko semejstvo, kako zaedni ca na tatko mu i dvata negovi bra}a. Tatko mu bi l trgovec i dol gi godi ni pomi nal na pe-al ba vo stranstvo.

Vo 1916 godi na cel oto semejstvo e proterano i i nterni rano vo Bugari ja, vo gradot Sl i ven. Po zavr{ uvaweto na „-ta Svetska vojna, semejstvoto se nasel i l o vo Bi tol a.

Osnovno obrazovani e zavr{ uva vo Bi tol a, a i stovremeno f akul atati vno go posetuva i Francuskoto u-i l i i { te, pa taka f rancuski ot jazi k mu stana kako maj-i ni ot - vl a{ ki ot. Po tatko i majka e Vl av. Poradi i zvonrednoto poznavawe na f rancuski ot jazi k se zapi { a na poznati ot i edi nstven f rancuski l i cej na Bal kanot vo Bi tol a (Sredno gi mnazi sko u-i l i i { te). Francuski ot l i cej go zavr{ i so odl i -en uspeh, no zaradi propi si te mora{ e da i zu-i u{ te edna godi na vo Bi tol skata real na gi mnazi ja, so { to go veri f i ci ra srednoto obrazovani e.

Vo 1932 godi na se zapi { uva na Zemjodel ski ot f akul tet vo Zemun, po -i e zavr{ uvawe nekol ku godi ni raboti vo Srbi ja, kako agronom - speci jal i st za tutun.

Za vreme na „-ta Svetska vojna prvo raboti kako agronom vo bugarski ot grad Haskovo, a potoa e premesten vo Bi tol a, kako ovl asten zemjodel ski i nspektor. Rabotata ja preki nuva i zami nuva vo parti zani , kako of i cer na VII - ta Bi tol ska osl obodi tel na bri gada.

Po osl oboduvaweto raboti kako stru-en sorabotni k vo Pri l epski ot monopol , od kade { to po kratko vreme premi nuva vo l nsti tutot za tutun, kade be{ e nazna-en za di rektor od 1953 do 1956 godi na. Vo 1955 godi na e i spraten na ednogodi { na speci jal i zaci ja vo Franci ja. Vo l nsti tutot, kade i ma{ e zvawe nau-en sorabotni k, ostanuva do 1957 godi na, koga premi nuva vo Republ i -ki ot zavod za produkti vnost na trudot.

in` . Hri sto Beaka i sto taka be{ e nastavni k vo Sojuznoto sredno tutunsko u-i l i i { te, koe rabote{ e vo l nsti tutot za tutun od 1946 do 1953 godi na.

Toj e prvi ot uredni k na spi sani eto TUTUN/TOBACCO vo 1951 godi na. Pod negovo uredni { tvo se i zl ezeni si te broevi od taa godi na.

Rabotnata kari era ja zavr{ uva vo Republ i -ki ot zavod za produkti vnost na trudot, na rabotni zada-i od svojata speci jal nost- tutunoproj zvodstvoto.

Po-i na na 11.03. 1993 godi na vo Skopje, a pogreban e vo semejnata grobni ca vo Bi tol a.

Akademi k RUDOLF \URE GORNI K

Nau-en sovetni k
Gl aven uredni k na spi sani eto
od 1952 do 1954

Akad. R. Gornik e roden 1898 godi na vo Sremska Mi trovi ca. Maturi ral 1916 godi na vo real nata gi mnazi ja vo Osi ek. Od 1919 do 1923 godi na studi ral vo Praga, kade { to di pl omi ral vo 1923 godi na na Zemjodel ski ot f akul tet, potoa speci jal i zi ral od obl asta na sel ekci jata na raste ni jata. Vo 1924 godi na e nazna-en za rakovodi tel vo Opi tnata stani ca za tutun vo Pri l ep. Po osnovaweto na Opi tnata stani ca, stanuva nejzi n prv upravni k vo 1928 godi na. Potoa odi na speci jal i zaci ja vo Grci ja, kade { to gi posetuva i reoni te na tutunskoto proi zvodstvo (Makedoni ja, Traki ja, Tesal i ja) i se vra}a so mnogu semenski materi jal od tutun, { to }e mu posl u` i podocna za sel ekci ja.

Toj go osnova, organi zi ra i i zgradi l nsti tutot za tutun vo Pri l ep, kade { to ostana do 1939 godi na, koga e premesten vo Bel grad za na-al ni k na Dr` avni ot monopol na tutunot. Vo Bel grad ostanuva do vojната. Vedna{ po osl oboduvaweto, vo 1945 godi na, e unapreden vo vi { sovetni k, a vo 1946 godi na povtorno e nazna-en za di rektor na l nsti tutot za tutun vo Pri l ep. Vo Pri l ep ostanuva do 1954 godi na, koga e i zbran za di rektor na l nsti tutot za tutun vo Zagreb. Gi i ma dobi eno si te nau-ni zvawa, vkl u-i tel no i najvi sokoto (nau-en sovetni k). Bi l na studi ski prestoj vo SSSR i Franci ja vo 1947/48 godi na.

Odl i kuvane so Orden na trudot od „, i „, red. Za posti gawata vo obl asta na sel ekci jata na tutunot odl i kuvane so Orden zasl ugi za narod so zl aten venec, a po povod prosl avata na 40 godi ni od osnovaweto na l nsti tutot za tutun vo Pri l ep progl asene i za po-esen gra|ani n na Op{ ti nata Pri l ep. Bi l i zameni k-prateni k vo Narodnoto sobrani e vo Bel grad.

Na 14.05.1979 godi na e i zbran za akademi k na MANU, kako -l en nadvor od rabotni ot sostav.

Akad. R. Gornik i ma objaveno nad 60 nau-ni i stru-ni trudovi . Negovi ot nau-en opus e odraz na usl ovi te vo koi rabotel pred vojната i vo godi ni te neposredno po vojната, koga mo` nosti te za nau-na rabota bi l e ograni -eni . So sel ekci ona rabota akad. R. Gornik se zani maval vo Pri l ep od 1924 do 1939 i od 1946 do 1954 godi na, a potoa vo Zagreb . Pokraj sortata jaka JK 7-4/2, negovo del o se i novi te sorti { to gi narekol "pri l ep" ("P 10-3/2" i "P 12-2/1"). Pokraj ovie tri najva` ni sorti tutun, toj sozdal i drugi { to i maat pomal a rasprostranetost (H_2 , H_{10} , H_{11} , GCR_1 , GCR_2 , GV_3 , DV_3 i dr).

So krstosuvawe, vo Zagreb toj sozdava novi , otporni sorti od ti pot vi rxi ni ja: N_2 (i l i "Zagreb") i H_1 (i l i "Podravi na").

Po-i na na 19.02.1980 godi na vo Zagreb.

I n` . KUNE DI MITAR GEORJI EVSKI

Nau-en sorabotnik
Odgovoren urednik na spisani eto
od 1952 do 1954 godina
Urednik na spisani eto
od 1955 do br. 2 od 1958 godina

I n` . Kune Georji evski e roden vo 31.08.1914 godina vo Debar, od majka Toni ca i tatko Di mi tar, kako vtorsin od devette deca. Osnovno uili i te zavr{ uva vo Debar. Na inicijativana uili i teta se zapi {algi mnazi ja vo Kraguevac. Vo 1934 godina se zapi { uva na Zemjodelski ot fakultet vo Zemun i isti ot go zavr{ uva vo 1939 godina.

Kako i n` . agronom najprvo se vrabotuva vo fabri kata za {e}er vo Bel grad (okol eden mesec), a od 12.12.1939 godina se vrabotuva vo Tutunskata stanica vo Skopje. Vo Institut za tutun vo Prilep se vrabotuva od 25.03.1940 godina kade ostanuva do 30.11.1942 godina. Potoa, kako stru-wake i spraten vo Okolisko to agronomstvo vo Harmanli, Bugarija, kade ostanuva do 1943 godina, a potoa se vra}a vo Makedonija iodi vo partizani.

Vedna{ po osloboduvaweto, kako ve}e afirmi ran stru-wak, postaven e za di rektor na Fabrikata za tutun vo Skopje (1944 - 1945 god). Od 1945 godina do 1947 godina raboti kako {ef na Tutunskata stanica vo Skopje, a od 1947 do 1949 godina raboti vo Reonskata di rekcija za tutun vo Skopje. Od 1949 do 1957 godina raboti vo Institut za tutun vo Prilep, pri laboratorijata vo Skopje, a potoa raboti vo Dr`avni ot sekretarijat za stokov promet vo Bel grad do 1961 godina. Od 1961 godina do penzioniraweto raboti vo Makedonija Tabak - Skopje.

I n` . Kune Georji evski ima publikovani gol embroj nau-ni i stru-ni trudovi so koi se re{eni mnogobrojni problemi odnata tutunska praktika. Za svojata stru-na, nau-nai organizatorska radba, be{e odlikovan so Ukaz na Pretsedatel ot na SFRJ Josip Broz Tito so medal Zaslugi za narod vo 1961 godina i so Orden za trud so zlaten venec vo 1965 godina.

I n` . Kune Georji evski bil postojan dopisnik za redakcijata na mejunarodnoto spisani e WORLD TOBACCO za Jugoslavi ja. Vo tekot na svojata radba prezentiral pove}e trudovi na razni kongresi i simpoziumi vo zemjata i stranstvo. Isto taka ima objaveno i pove}e posebni publikacii i knigi za proizvodstvo i poznavawe na tutunskata surovin. Poslednata kniga za proizvodstvo na tutun ostana neobjavena, bi de}i smrttago i znenadi.

I n` . Kune Georji evski nenadejno po-ina na 18 januari 2003 godina vo Skopje. Negovata sopruga Katerina i vee povremeno vo Skopje i kaj }erkata Liljana vo Kru{evac.

in` . METODI PANOV TATAR^EV

Nau-en sorabtni k
Odgovoren uredni k na spi sani eto
od 1958 do 1961 godi na

I n` .Metodi Tatar-ëv e roden vo 1904 godi na vo Resen. Gi mnazi ja zavr{ i l vo 1926 godi na vo Mari bor, a Zemjodel ski f akul tet vo Praga vo 1938 godi na. Cel oto svoe sl u` buvawe go i ma provedeno vo tutunskata struka.

Vedna{ po osl oboduvaweto, kako af i rmi ran stru-wak postaven e za { ef na otsekot za kul tura i otkup na tutun vo di rekci jata na Dr` avni ot monopol vo Skopje, a pri f ormi raweto na Sojuznata gl avna uprava za tutun, toje nazna-en za { ef na otsekot po fermentaci ja.

Koga vo Pri l ep se osnova Srednoto tutunsko u-i l i { te pri l nsti tutot za tutun, toj be{ e eden od di rektori te. Nemu mu pri pa ja gol ema zasl uga za stru-noto i zdi gawe na poml adi ot stru-en kadar. Kako se stran pozna- na tutunot toj nesebi ~no go prenesuva{ e svoeto znaewe i i skustvo na i dni te tutunski stru-waci i sl u` e{ e kako ` i va enci kl opedi ja, kako za prakti ~ni te taka i za teoretski te probl emi po tutunot. Podocna dr` e{ e predavawa na Zemjodel sko-{ umarski ot f akul tet vo Skopje, po predmetot Prerabotka na tutunot.

I maj}i ogromna vol ja za natamo{ no navl eguvawe vo tajni te na tutunskata nauka, vo 1950/51 godi na speci jal i zi ra vo Hemi skasta l aboratori ja vo Zagreb. Tuka svoeto vreme go posvetuva na sovl aduvawe na nau-nata di sci pl i na hemi ja na tutunot, na koja podocna }e i posveti gol em broj nau-ni trudovi . Po zavr{ uvaweto na ovaa speci jal i zaci ja, zema najakti vno u-estvo vo organi zi raweto na Laboratori jata za tutun vo Skopje, koja ja rakovodi kako { ef se do nejzi noto presel uvawe vo Pri l ep.

Podocna, vo 1956 godi na, koga e postaven za di rektor na l nsti tutot za tutun vo Pri l ep, toj nastojuva da gi usovr{ i metodi te i pri donesuva dobi eni te rezul tati da i maat matemati ~ka preci znost. Toj e eden od tvorci te na na{ i ot trokl asen standard za mani pul aci ja i avtor na novi ot na-i n na proi zvodi tel ska mani pul aci ja i otkup na tutunot.

I n` .Metodi Tatar-ëv e odgovoren uredni k na spi sani eto TUTUN/TOBACCO od br. 3 vo 1958 godi na do krajot na 1961 godi na.

Toj e di rektor na l nsti tutot za tutun od 1956 do 1960 godi na. Vo l nsti tutot go i ma dobi eno zvaweto nau-en sorabotni k. l nsti tutot za tutun go napu{ ta vo 1956 godi na i se pref rla vo Tutunski ot kombi nat - Skopje.

I n` .Metodi Tatar-ëv e eden od prvi te i gl avni te organi zatori na nau-noi stra` uva-kata sl u` ba po tehnol ogi jata na tutunot vo na{ ata zemja. Publ i kuval gol em broj nau-ni i stru-ni trudovi so koi se re{ eni mnogubrojni probl emi od na{ ata tutunski prakti ka. Za svojata stru-na, nau-na i organi zatorska rabota i n` .Metodi Tatar-ëv be{ e odl i kuan so Orden na trudot so zl aten venec.

Nenadejno po-i na na 17 dekemvri 1968 godi na vo Skopje. Smrtta go zatekna kako rakovodi tel na proi zvodno-tehnol o{ ki ot sektor vo zdru` enata organi zaci ja "Jugotutun - Tutunski kombi nat " Skopje.

D-r BORI S VEQAN TODOROSKI

Nau-en sovetni k

Uredni k na spi sani eto od 1962 - 1964 i

Odgovoren uredni k od 1973 do 1979 god

D-r Bori s Todorovski e roden vo 1922 god. vo Bi tol a. Di pl omi ral na zemjodel sko-
{ umarski ot f akul tet na Uni verzi tetot - Bel grad, vo 1949 god. Po zavr{ uvaweto na
f akul tetot, vo 1950 god. raboti kako gl aven agronom vo Skopskata obl ast, a potoa vo
Mi nsi terstvoto za dr` avni nabavki - Uprava za zemjodel i e - Skopje. Od 1952 do 1954 godi na
raboti kako rakovodi tel vo Dr` avnata ergel a vo s. Gneoti no - Bi tol sko.

Vo 1954 godi na, po barawe na l nsti tutot za tutun - Pri l ep, e i zbran prvo za asi stent
vo Oddel eni eto za sel ekci ja, a potoa vo Oddel eni eto za za{ ti ta na tutunot, otsek
entomol ogi ja. Postdi pl omski studi i zavr{ i l so odl i -en uspeh vo 1958 god., na katedrata
za za{ ti ta na rasteni jata na Zemjodel ski ot f akul tet vo Zemun. Vo 1957 godi na u-estvuva
kako -l en na nau-na ekspedi ci ja vo Grci ja, koja{ to i ma{ e za zada-a da prou-i neko i vi dovi
od { tetnata entomof auna na razl i -ni kul turi .

Za nau-en sorabotni k e i zbran vo 1960 god. Doktor i ra na bel gradski ot Uni verzi tet
vo 1967 god., a vo 1972 godi na e i zbran za nau-en sovetni k.

D-r Bori s Todorovski so svojata pl odna rabota i ma dadeno pri dones i nadvor od
na{ ata zemja (NR Pol ska, Si ri ja i dr.) za i zveduvawe na eksper i menti , obu-uvawe na kadri ,
u-estvo vo me|unardni organi zaci i i sl .

D-r Bori s Todorovski go napu{ ti l nsti tutot za tutun vo 1979 godi na, koga premi na
za rakovodi tel na Bi ol o{ kata l aboratori ja vo "OHI S" Skopje.

So svojata pl odna rabota ostavi bogata ri zni ca na nau-ni i stru-ni soznani ja od
obl asta na koja rabote{ e, a koi i se dobro poznati na na{ ata i svetskata javnost.

D-r Bori s Todorovski dol go vreme so uspeh go ureduva{ e spi sani eto "TUTUN/
TOBACCO" kako uredni k od 1962 do 1964 godi na i odgovoren uredni k od 1973 do 1979 godi na.

Za negovata op{ testveno-pol i ti -ka nau-na i stru-na dejnost odl i kuan e so: Orden
na trudot so srebren venec vo 1969 god.; Orden za zasl ugi na narod so srebrena yvezda vo
1979 god. i Orden na trudot so zl aten venec vo 1973 godi na.

Nenajdejno po-i na na 05.09.1982 godi na vo Skopje. Smrt ta go zatekna kako rakovodi tel
na Bi ol o{ kata l aboratori ja na "OHI S".

D-r JOSI F STOJAN MIČKOVSKI
Nau-en sovetnik
Glaven urednik na spisanieto
1965-1979

Roden e vo s. Gol emo Crsko - Ki -evsko na 7.07.1925 godina. Osnovno obrazovani e i gi mnazi ja zavr{uva vo Bitola, a Zemjodelsko-{umarski fakultet vo Skopje, 1950 godina. Po zavr{uvaweto na Zemjodelski ot fakultet raboti dve i pol godini vo Okoliski ot zadru`en sojuz vo Ki -evo. Vo 1953 godina ja formirana nau-nata sluba po Za{titata na tutunot od bol estii {tetnici vo Institutot za tutun vo Prilep. Vo 1954 godina e nazna-en za direktor na Institutot za tutun vo Prilep, ista funkcija vr{i pove}e od 17 godini. Doktoriral na Zemjodelski ot fakultet vo Zemun vo 1964 godina i po recenzijata na celokupnata nau-na aktivnost, vo 1970 godina mu se dodeluva najvisokoto nau-no zvanenau-en sovetnik. Vo 1987 d-r Josif Mičkovski se penzionira.

Svojata nau-na rabotaja posvetil na fii topatol o{kite problemi {to se od gol emozna-ewe za proizvodstvoto na tutun vo na{ata zemja. Vo ovojperi od uspeal da objavi okolu 140 nau-ni i stru-ni trudovi, zna-ajni za naukata i praktikatata. U-estvual na mnogobrojnimeljunardni kongresi, simpoziumi i konferenciivo Pariz, London, Viena, Rim, Lisabon, Atina, Hamburg, Montre, Varna i drugi.

Blagodareni e na svojata plodna nau-noi strauva-ka rabotasteknal pri znani e i afi rmacija kako vo zemjata taka i vo stranstvo. Bil izbran dva pati za -len na nau-nata komisi ja CORESTA (meljunardna organizacija za prou-uvawena tutunot so sedi {te vo Pariz). Kako konsultant na Obedineti tencii FAO za tutun, od 1970 do 1983 povremeno prestojuva vo Al`ir, Kongo - Brazavil, Mavricius i objavil nekolikuzna-ajni trudovi vo koi se zafaja celokupnata problematika za proizvodstvoto na tutun vo ovie zemji. Istovremeno bil -len na jugoslovenskatakomi si ja za sorabotka so Organizacijata na Obedineti tencii za ishrana i zemjodelstvo (FAO). Dolgperi od bil glaven urednik na spisanieto "TUTUN/TOBACCO" i bil pretsedatel na Dru{tvoto za nauka i umetnost vo Prilep, vo 1982 godina.

Za posebni zaslugi na pol eto na naukata za tutunot, dodelena mu e nagradata "3-ti Noemvri" na grad Prilep, a isto takadobil i pogol embroj zlatni plaketii. Odl ikuvan e so Orden na trudot so zlatnenec i so Orden na trudot so crveno zname.

D-r Josif Mičkovski kako penzioner `i vee vo Prilep.

Ил. \OR\I NAUM KUZMANOVSKI
Nau-en sorabotnik
Odgovoren urednik na spisanieto
od 1965 do 1970 god

Roden e vo s. Labuni {ta, op{ti na Struga na 12.10.1931 godina. Osnovno u-ili {te zavr{il vo Prilep, a srednoto obrazovani e go oformil vo Bitola. Diplomiral na Zemjodelski ot fakultet vo Skopje vo 1956 godina. Po diplomiraweto se vrabotuva vo pretprijati eto za obrabotka i prerabotka na tutun "Borka Levata" vo Prilep, kako rakovoditel na proizvodstvo.

Vo 1959 godina ja formiral Pedolo{kata stanica vo Prilep i kako direktor ja rakovodel do 1962 godina. Od Pedolo{kata stanica se vrabotuva vo Tutunski ot Kombinat vo Prilep, kako inena investici onata grupa za izgradba na ve{ta-koto ezero i hidrositemot "Prilepsko pol e".

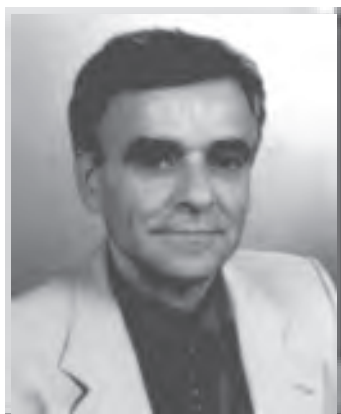
Od 1963 godina na preminuvana rabota vo Institutot za tutun vo Prilep, kako asistent vo oddelenieto za Agrotehnikana tutunot, kade go vodi oddelot za navodnuvane na tutunot. Od 1965 do 1970 godina e odgovoren urednik na spisanieto Tutun/Tobacco.

Vrzosnova na objavenite nau-ni i stru-ni trudovi vo 1967 godina go dobi izvaweto nau-en sorabotnik. Od dekmври 1969 godina se vrabotuva vo "Makedonija Tabak" - Skopje, kako vi{tutunski ekspert vo sektorot za izvoz na tutun vo zapadnite zemji, a potoa bil nazna-en i za glaven tutunski ekspert. Vrzosnova na poznavaweto na angliski otjaziki posebno poloeni ot ispit za nadvore{no trgovsko rabotewe, in. \or|i Kuzmanovski bil nazna-en za Direktor na Sektorot za izvoz na tutun vo zapadnoevropskite zemji, SAD, Koreja, Japonija, Kina i dr.

Il. \or|i Kuzmanovski ima objaveno pogolem broj na nau-ni i stru-ni trudovi. So svoi trudovi ima u-estvuvano na mnogosimpozumi i kongresi od oblastana tutunot vo zemjavia stranstvo.

Od 1996 godina e Generalen direktor na novoformiranata firmasostranski kapi tal "SOKOMAK" A.D. - Skopje, kade ostanuva se do negovoto zamiruvaweto vo penzija vo 2001 god.

Il. \or|i Kuzmanovski kako penzioner i vee vo Skopje.

I n` . DI M^E BOCE ^AVKAROSKI

Nau-en sorabotni k
Odgovoren uredni k na spi sani eto
od 1971 do 1972 i
od 1980 do 1983 god.

Roden e vo s. Pl etvar na 8.12.1935 godi na. Osnovno u-ili i te zavr{ il vo s. Pl etvar, a srednoto obrazovani e go of ormi l vo Zemjodel skoto u-ili i te vo Bi tol a. Di pl omi ral na Zemjodel ski ot f akul tet - Skopje, vo 1960 godi na i kako studen bi l demonstrator po predmetot Botani ka na ovoj f akul tet. Po di pl omi raweto, od 1961 do 1963 godi na raboti vo Tutunski ot Kombi nat - Pri l ep, kako tehno l og vo sezonska f ermentaci ja.

Od 15. aprili 1963 godi na e vraboten vo l nsti tutot za tutun - Pri l ep, kako asi stent vo Oddel eni eto za agrotehni ka i rakovodi tel na otseko za mehani zaci ja. Vo 1967 godi na e pref r l en vo Oddel eni eto po sel ekci ja i semeproi zvodstvo i vo 1971 godi na e i zbran vo zvawe nau-en sorabotni k vo i stoto oddel eni e. Vo 1980 godi na za prv pat e i zbran vo zvawe stru-en sovetni k vo Oddel ni eto za geneti ka, sel ekci ja i semekontrol a.

Kako sorabotni k na l nsti tutot za tutun - Pri l ep, vo 1964 godi na bi l na speci - jal i zaci ja na Zemjodel ski ot f akul tet vo Zemun, R. Srbi ja, a vo 1965 godi na vo l nsti tutot za tutun - Pl ovdi v, NR Bugari ja. Vo 1969/70 godi na pet meseci bi l na i zu-uvawe na angl i ski ot jazi k vo London. Vo 1972 godi na bi l na studi ski prestoj vo SAD (S. Karol i na, J. Karol i na, Vi rxi ni ja), a vo 1979 godi na vo NR Pol ska, za prou-uvawe na ti povi te vi rxi ni ja i berl ej.

I n` . Di m-e ^avkaroski posebno vni mani e i m posveti l na probl emi te od sel ekci jata i proi zvodstvoto na ti povi te vi rxi ni ja i berl ej. Sozdal bogata kol ekci ja od ovi e dva ti pa tutun, kako baza na l nsti tutot za natamo{ na sel ekci ona rabota za poml adi te kadri . I sto taka, toj sozdal i svoi sorti od ori ental ski , vi rxi ni ski i berl ejski ti p tutun. Nekol ku kreaci i od negovi te sorti se priznati i воведени vo masovnoto proi zvodstvo. Prvata makedonska vi rxi ni ska sorta MV-1 pove}e od edna deceni ja e { i roko rasprostraneta vo proi zvodstvoto na Republ i ka Makedoni ja i SR Jugosl avi ja.

I n` . Di m-e ^avkaroski be{ e odgovoren uredni k na spi sani eto TUTUN/TOBACCO od 1971 do 1972 godi na i povtorno od 1980 do 1983 godi na.

I ma objaveno nad 50 stru-ni i nau-ni trudovi . So svoi trudovi i ma u-estvuvano na nad 25 si mpozumi i kongresi od obl asta na tutunot vo zemjava i stranstvo.

Vo 1997 godi na zami na vo penzi ja. Po-i na nenadejno, vo Pri l ep na 26.12.2000 godi na.

D-r VORE KRSTE PE^I JARESKI

Nau-en sovetnik

Glaven urednik na spisanju eto
1980 - 1983

Roden e na 6.03.1922 godi na vo Pri Lep. Osnovno i sredno obrazovani e zavr{il vo rodni ot grad.

Di pl omi ral na Zemjodelsko-umarski ot fakul tet vo Zemun vo 1950 god. Po di pl omi raweto raboti vo In sti tutot za tutun - Pri Lep, do 1952 godi na, a potoa, do 1961 godi na raboti vo zemjodelskoto stopanstvo speci jal i ziran za proi zvodstvo na tutun "N.H. Borka Levata" Pri Lep. Potoa povtorno se vra}a vo In sti tutot za tutun, na rabotno mesto {ef na Rabotnata edini ca za tehnol ogi ja, hemi ja, fermentaci ja i fabri kaci ja na tutunot. Doktoriral na Zemjodelsko-umarski ot fakul tet vo Skopje vo 1968 god. Vo zvawe nau-en sovetnik e izbran 1972 god., a vo 1977 godi na e izbran za di rektor na In sti tutot. Na taafunkci ja na koja ostanuva do 1981 godi na, a od 1987 godi na e vo penzi ja.

Bil len na Statutarnata komisi ja na SKJ, del egat vo Sojuzni ot sobor, len na Komisi ja za izbor i imenuvawe na Sojuznoto sobrani e vo Bel grad, pretsedatel na Op{tinskata konferenci ja na SK Pri Lep, pretsedatel na Dru{tvoto za nauka i umetnost-Pri Lep.

U-esnik e vo NOV od 1941 god. Odl ikuvan e so Orden zasl ugi za narod od „„ red. Orden Bratstvo i edinstvo „ red, Orden na trudot so zl aten venec, Zl atna pl aketa na "Jugotutun" i Zl atna pl aketa od Tutunski ot kombi nat-Pri Lep po povod stogodi {ni nata od negovoto formi rawe. Nosi tel e na tretonoemvri ska nagrada na Sobrani eto na Op{tina Pri Lep, kako i na drugi pi smeni pri znani ja. So sopstveni trudovi u-estvuval na pove}e me|unarodni kongresi i simpoziumi .

Po-ina vo Pri Lep na 26.07.2002 godi na.

D-r JOVAN BORI Z NAJDOSKI

Nau-en sovetnik
Glaven urednik na spisani eto
vo 1984 godi na

Roden e vo Pri Lep na 14.01.1941 godi na vo tutunoproizvoditel'sko semejstvo. Osnovno obrazovani e Sredno tutunsko uili i te zavruva vo Pri Lep, a Zemjodelski fakultet vo Skopje, kade diplomira vo 1965 godi na.

Od 15.03.1967 godi na raboti vo Institut za tutun - Pri Lep, po-nuvajji od asistent do nau-en sovetnik vo Oddeleni eto za tehnologija, fermentacija i fabrikacija na tutunot.

Na postdiplomski studii na Zemjodelski fakultet - grupa Proizvodstvo i obrabotka na tutunot se zapiuva vo u-ebnata 1973/74 godi na, a magistrira na 02.02.1976 god.

Doktoriral na Zemjodelski fakultet vo Skopje vo 1984 godi na na tema: "Pri doneskon zapoznavaweto na povarnite fiziki, hemijski i degustativni karakteristiki na tutunskata surovi na oditip Lep - reon Pri Lep".

Od 1982 godi na do 1986 godi na beledi rektor na Institut za tutun - Pri Lep i rakovodi tel na Oddeleni eto za tehnologija, fermentacija i fabrikacija na tutunot, a od 1989 godi na zamensk-di rektor na Institut za tutun. Povejepatibeledi zbiran vo samoupravni te organi na Institut za tutun - Pri Lep i Služenata organizacija "Jugotutun" - Skopje, kako i vo opštvenno-političkite organizacii vo opština. Beledi leni u-estvuvaše vo rabotnite grupi i kongresi na meunarodnata organizacija po tutun "CORESTA" - Pariz.

Za vreme na negovi ot raboten vek beledi odlukuvan so Srebrena plaketa od služenata organizacija "Jugotutun" - Skopje, Orden na trudot so srebren venec od predsedatel na SFRJ i Zlatna plaketa od Institut za tutun - Pri Lep po povod 60-godištinata od negovoto postoeve.

D-r Jovan Najdoski so svojata plodna nau-noi strauva-ka rabota so nad 32 nau-ni i stru-ni trudovi kako i so povejerealizi rani nau-noi strauva-ki proekti dade gol em pri doneska naukata po tutunot. So svoi trudovi u-estvuval na mnogubrojni simpoziumi i kongresi vo zemjata i stranstvo.

Na 25 maj 1993 godi na nenadejno poina. Smrtta go zatekna kako nau-en sovetnik i zamensk-di rektor na Institut za tutun - Pri Lep.

D-r TRAJ^E KRUME LAZAROSKI

Viš naučen sorabotnik
Glaven urednik na spisanju eto
od 1985 do 1987 godina

D-r Traje-e Lazaroski je rođen na 12.06.1934 godina u radničkom sećestvu u Prišep. Po završuvawetu na Srednoto tutunsko učilište u Prišep, od 1951 do 1954 godina raboti kako tehničar u Institutu za tutun u Prišep, najprije u inštrukcijskoj službi za unapređivanje na tutunoproizvodstvu u Tetovu, Gostivar i Kiševu, a potom kako i zveduvena komparativni opiti od selekcija u Radoviš i Struga. Svoeto obrazovanje go prodolžina na Zemjodelsko-šumarski ošakultet u Skopje, koe go završiva u 1959 godina, a potom raboti kako rakovoditel u polozarstvo u zemjodelškoto stopanstvo "Crna Reka" s. Kanatlarci. Po regulirawetu na voenata obvrška raboti kako šef na ošekat za stopanstvo u opština Topolani.

Od 1963 do 1967 godina beše rakovoditel za proizvođstvo na tutun, a potom di rektor na zemjodelškoto stopanstvo za proizvođstvo na tutun "Borka Levata" u Prišep. So razvojot na fabričkajata za cigari u Tutunski oškombinat - Prišep, od 1967 godina beše rakovoditel za nabavka na tutun, potom di rektor na službi za nabavka na osnovna surovi na di rektor na Fabrikata za cigari. Od 1974 godina raboti u Institutu za tutun - Prišep, u Oddelu eni eto za agrotehnička. Magistri ra na Uni verzi tetot "Kiril i Metodij" u Skopje u 1976 godina, a u 1984 godina ja odbrani doktorska di sertacija na Belgradski ošuni verzi tet.

Beše član na Pretsedatelstvotu na Sindikatot na radničkite od zemjodelstvotu, prehranbenata i tutunškata industrija na SFRJ i na SRM. Beše aktiven član na Sovetot na SOZT "Jugotutun" - Skopje i pretsedatel na Ošborot za proizvođstvo, član na Pretsedatelstvotu na Sojuzot na združenijata na tutunoproizvođitelite na SRM. Od 1984 do 1986 godina beše i pretsedatel na Sobranieto na opština Prišep.

Za negovata rabota i opštestveno-političkata aktivnost odlukuan e so Orden na trudot so zlaten venec, Orden na trudot so srebreni zraci i mnogobrojni priznanija i plaketi kako od oblaska na tutunškoto stopanstvo tako i od oblaska na opštestveno-političkata aktivnost.

D-r Traje-e Lazaroski počin na 07.12.1987 godina. Smrtta go zatekna na funkcijata di rektor na Institut za tutun - Prišep, koja ja izvršivawete od 1.02.1986 godina

M-r TOME KI RO GRABULOSKI
Nau-en sorabotnik
Glaven urednik na spisani eto od
1988 - 1992

Roden e na 22.03.1937 godi na vo Pri I ep. Osnovno i sredno obrazovani e zavr{ uva vo Pri I ep, a Pri rodno-matemati -ki fakul tet, grupa Hemi ja, vo Skopje, kade di pl omi ra 1962 godi na. Po di pl omi raweto raboti vo Hemi sko-prehranbenoto u-i l i { te "Borka Tal eski " vo Pri I ep, kako prof esor po Organska i anal i ti -ka hemi ja. Od 1964 godi na raboti vo l nsti tutot za tutun - Pri I ep, prvo kako asi stent vo Oddel eni eto za bi ohemi ja na tutunot, a vo 1970 godi na e i zbran vo zvawe nau-en sorabotnik vo i stoto oddel eni e.

Postdi pl omski studi i zapi { al na Hemi ski ot fakul tet vo Skopje, na grupata Organska hemi ja, vo u-ebnata 1974/75, a magi stri ral na 1.06.1978 godi na.

Kratko vreme po doajaweto vo l nsti tutot nazna-ene za rakovodi tel na Oddel eni eto za hemi ja.

Pove}epati bi l na stru-ni usovr{ uvawa vo zemjata i stranstvo, kako na pr.: Farmaceutski fakul tet - Zagreb, l nsti tut za tutun - Pl ovdi v, NR Bugari ja, l nsti tut za tutun - Krasnodar, SSSR, l nsti tut za tutun vo Sautempton - Angl i ja i dr. l sto taka, bi l na pove}e studi ski patuvawa vo zemjata i stranstvo.

Od 1.01.1986 godi na bi l zameni k -di rektor na l nsti tutot, a potoa od 1986 godi na do 1993 godi na i di rektor na l nsti tutot. Na rabota vo l nsti tutot za tutun ostanuva do negovoto penzi oni rawe vo 2000 godi na.

Na pove}e navрати bi l i zbi ran vo upravni te organi na l nsti tutot, a bi l i pret-sedatel na Rabotni -ki ot i Nau-ni ot sovet. ^l en e na Dru{ tvoto za nauka i umetnost - Pri I ep od negovoto osnovawe.

Akti vno u-estvuva vo kreati vnosta i razvojot na hemi skata struka na tutunskata surovi na, ci gari i repromaterijal i povrzani so kval i tetni te svojstva na tutunot i negovi te prerabotki . Kako rakovodi tel na Oddel eni eto, vo domenot na svojata prof esi ja i ma prou-eno i postaveno pove}e metodi za prou-uvawe na bi ohemi ski te komponenti od tutunot i tutunski ot -ad, ostatoci od pri meneti te hemi ski preparati i dr.

Sovi te nau-ni i stru-ni dosti gnuvawa gi i ma prezenti rano vo zemjata i stranstvo na pove}e si mpozi umi i kongresi i i ma objaveno 47 trudovi vo spisanija od obl asta na tutunot.

Vo dosega{ nata rabota i ma objaveno pove}e trudovi kako avtor i koavtor. U-estvuval so sopstveni trudovi na pove}e si mpozi umi i kongresi od obl asta na hemijata na tutunot.

M-r Tome Grabuloski kako penzi oner ` i vee vo Pri I ep.

D-r QUBEN KRUME POPOSKI

Viš naučen sorabotnik
Glaven urednik na spisanje o
1993 - 1994

Roden e na 4.01.1937 godi na vo Pri Lep. Osnovno obrazovani e i gi mnazi ja i ma zavr{ eno vo rodni ot grad. Na Ekonomski ot fakul tet vo Skopje di pl omi ra 1961 godi na. Po zavr{ uva- weto na fakul tetot se vrabotuva vo Tutunski ot kombi nat - Pri Lep, a vo 1963 godi na e nazna- -en za di rektor na organi zaci ono-anal i ti -ki ot sektor. Dve godi ni podocna e i menuvan na f unkcijata na-al ni k na Oddel eni eto za stopanstvo na op{ ti na Pri Lep. Vo 1966 godi na povtorno se vra}a vo Tutunski ot kombi nat - Pri Lep, kako di rektor na Fabri kata za cigari , i tuka ostanuva se do 1971 godi na.

Po 1971 godi na raboti vo DI K "Crn Bor" - Pri Lep, kako zameni k na general ni ot di rektor, a potoa i kako general en di rektor, na koja f unkcija ostanuva 4 godi ni , si do septemvri 1980 godi na, koga premi nuva na rabota vo I nsti tutot za tutun - Pri Lep, na rabotno mesto stru-en sovetni k po ekonomika i organi zaci ja na tutunskoto stopanstvo.

Od 1974 do 1976 godi na e nastavni k na Ekonomski ot fakul tet vo Pri Lep po predmetot I stra` uvawe na pazarot i ceni te. Vo 1983 godi na magi stri tra na Ekonomski ot fakul tet vo Skopje.

Na 1.04.1984 godi na e i zbran vo zvawe nau-en sorabotni k vo Oddel eni eto za ekonom- sko pl ani rawe i programi rawe, a na 1.03.1990 godi na doktori ra na Zemjodel ski ot fakul tet vo Bel grad, na Katedrata za Agroekonomija.

Na 26.01.1991 godi na e i zbran vo zvawe vi { nau-en sorabotni k vo Oddel eni eto za ekonomsko pl ani rawe i programi rawe i i stata godi na e nazna-en za rakovodi tel na Oddel e- ni eto. Od maj 1993 godi na do maj 1997 godi na e di rektor na I nsti tutot za tutun. I nsti tutot go napu{ ta vo 1998 godi na.

Vo tekot na svojata rabota i ma objaveno pove}e trudovi kako avtor i koavtor. So svoi trudovi u-estvuval na pove}e simpoziumi i kongresi vo zemjata i stranstvo.

D-r Quben Poposki kako penzioner ` i vee vo Pri Lep.

D-r KIRIL BLAGOJA FILIPOSKI

Nau-**en** sovetnik
Odgovoren urednik na spisanieto
od 1984 do 1994 godina
Glaven urednik na spisanieto
od 1995 do 2004 godina

D-r Kiril Blagoja Filiposki e roden na 24.01.1950 godina vo Prilep, Osnovno obrazovani e Sredno tutunsko u-ili i te zavr{iil vo Prilep.

Zemjodelski fakultet, poljedel'ska nasoka, zavr{uva vo 1975 godina vo Skopje. Naporedno so studii te rabotel kako laborant na Katedrata za pedologija i agrohemi ja na Zemjodelski ot fakultet vo Skopje, kaj akad. \or|i Filiposki.

Na 15.01.1976 godina se vrabotuva vo Instituti za tutun-Prilep. Vo 1978 godina se zavr{uva, a vo 1981 godina magistri ra na postdiplomski te studii na Zemjodelski ot fakultet vo Skopje, so prose-na ocenka 10,00.

Doktorska disertacija: "Uticaj mineralnih i shrane na potro{wu vode i kvalitet duvana ti prilep" ja odbrani na Zemjodelski ot fakultet vo Zemun - 1986 godina.

Za nau-**en** sorabotnik e izbran vo 1983 godina, za vi{ nau-**en** sorabotnik vo 1989 godina, a za nau-**en** sovetnik vo 1993 godina. Za redoven profesor na poslediplomski te studii e izbran vo 1998 godina.

Rakovoditel e na Oddelenieto za agrotehni ka na tutunot od 1987 do 1993 godina, zamjenik - direktor od 1993 do 1997 godina, predsedatel na Sovetot od 1996 do 1997 i direktor na Instituti za tutun od maj 1997 godina do denes.

Posebno vni manie i gri`a posvetuva na izdignuvaweto, t.e. usovr{uvaweto na mladi te kadri. Inicijator e za otvorawe na poslediplomski te studii vo Instituti za tutun.

Svojata nau-**na** rabotaja posvetila na problemita od fiziologijata na mineralnata i shrana i navodnuvaweto na tutunot. Kako rakovoditel na Oddelenieto za agrotehni ka na tutunot gi podobri i usovr{i metode za ispiuvawe na azot, fosfor, kalium i humus povata. Isto taka, gi makorigirano skoro site klasi fikacii za utvrduvawe na granicite vrednosti na oddelni svojstva na povata. Od 1984 do 1997 godina e odgovoren urednik, a od 1997 godina do denes glaven urednik na spisanieto TUTUN/TOBACCO. Od 2001 godina e -len na redakcijski odbor na renomiranoto spisanie "Arhiv poqopri vredne nauke" od Jugoslavi ja.

Dosega objavil i soop{titi nad 120 trudovi, od koi 7 se posebni publikacii.

D-r JORDAN PETAR TRAJKOSKI

Viš naučen saradnik
Odgovoren urednik na spisanju eto
1995 - 2004

D-r Jordan Trajkoski je rođen na 19.03.1959 godina u Prišep. Osnovno i sredno Tutunsko učilište završio u Prišep, a Zemjodelski fakultet u Skopje. Magistrirao na Zemjodelski fakultet u Skopje 1994 godina na grupata Agrohemi ja so pedologija, na tema: "Sostav na humusot kajci metni tehnški po-vidu kumanovski ot i prišepski ot proizvodstva".

Od 01.02.1988 godina je vraboten u Institut za tutun, kako pomoćni asistent u Oddelu eto za agrotehniku na tutunot. U zvanje asistent-istraniva je izbran u 1994 godina, u zvanje naučen saradnik u 1998 godina, a u zvanje viš naučen saradnik u 2001 godina. U 1998 godina je izbran za docenta na posredniškote studiju na Institutu za tutun. Rakovodi telu Oddel eto za agrotehniku e od 1997 do sega.

U toku na svoeto školovanje i radotewe učestvuva u mnogu aktivnostima i pri toa bio predsedatel na Mladinskata organizacija, član na Osnovna Sindikalnata organizacija pri Institutu za tutun - Prišep i predsedatel na Radnički otvet pri Institutu za tutun - Prišep od 1997 do sega.

D-r Jordan Trajkoski objavio nad 50 trudova. Učestvovao nad 25 izlagawa na kongresima simpozijima u zemjati stranstvo.

